

קונטרס

אהל יעקב

על הלכות לא ילבש

יוצא לאור לרגל

שמחת הבנסת בנינו כברייתו של אברהם אבינו ע"ה

ערש"ק ויקהל פקודי

כ"ב אדר תשע"ב

קונטרס

אהל יעקב

על הלכות לא ילבש

ובו

סיכום הדינים ע"פ השלחן ערוך יורה דעה סימן קפ"ב
ונוסף עליו הרכה פסקים וענינים הנוגעים למעשה

לוקט בעזרת החונן לאדם דעת ע"י
יעקב אהרן בלא"א הרב מלי שליט"א סקוצ'ילם

פעיה"ק ירושלים תובכ"א
אדר תשע"ב

- מהדורה בלתי מוגהת -

מתוך הספר שעומד לצאת בעזה "אהל יעקב חלק ב' על יורה דעה

הערות יתקבלו בברכה

משפחת סקוצ'ילם

רחוב שאול המלך 40 דירה 10

ירושלים 97371

קונטרס זה נכתב
לעילוי נשמת אבינו זקיננו
ר' אברהם בן ר' משה אשר אנשיל ז"ל

לזכר נשמת
אבות אבותינו שנספו בשואה
ר' משה אשר סקוצ'ילס ומשפחתו
ר' אלכסנדר זיסקינד אברמזביץ ומשפחתו
ר' מנחם מנדל ווקסברג ומשפחתו
ר' יעקב דב זנד ומשפחתו
ה' יקום דמם
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

וזאת הברכה

בעידנא דחדוותא אשא ברכה ותודה למע"כ אבי מזורי
עטרת ראשינו האי גברא יקירא רחים ומוקיר רבנן איש
אשכולות ורב תבונות, הרופא המהולל בתשבחות,
אציל הרוח ורב המעש לתורה וצדקה, ירא וחרד לדבר
ה' ותוה"ק, ה"ה

הרב ד"ר טלי סקוצ'ילס שליט"א

ואמי מורתי הדגולה והחשובה, מנשים באוהל תבורך,
אשת חיל ורבת המעש לתורה חסד וצדקה, ה"ה

מרת דבורה תחי'

שבאו לציון ברינה להשתתף בשמחת הברית של בננו הי"ו
על עמידתם לימננו כל הימים במסירות נפלאה
ברוחניות ובגשמיות למען נוכל לשבת בבית ד'
במנוחת הנפש והרחבת הדעת, אשרי חלקם. וממעון
הברכות יתברכו בשפע ברכה והצלחה, ולראות נחת
דקדושה מאתנו ומכל יו"ח הי"ו בשמחה ובטוב לבב,
ולהמשיך עבודתם הק' על מי מנוחות בכל טוב סלה
לאורך ימים ושנים.

כעתירת בנם אוהבם בלונ"ח

יעקב ונו"ב...

מתתיהו דייטש

רב שכונת רמת שלמה -

שועפט

דומ"צ העדה החרדית

עיה"ק ירושלים תובב"א

מח"ס שו"ת "נתיבות אדם"

בס"ד, אדר תשע"ב, פעהקת"ו.

מה מאוד שמחתי לראות כי ידידי עוז הרב הגאון המופלג חוב"ט מוה"ר יעקב סקוצ'ילס שליט"א שמכהן פאר בתור רב ומו"צ בבית ההוראה יד הרמ"ה, כאן אצלינו בשכונתנו הק' ת"ו, הולך מחיל אל חיל, ואחר שכבר זכה להאיר את העולם בספריו הגדולים אוהל יעקב ב' חלקים, בעניני יו"ד ח"א וח"ב, ממשיך הלאה ביתר שאת ויתר עוז, ועתה מוציא לאור כמו כן ספרו על הל' לא ילבש, ונהניתי לראות כי כמעשהו בראשונה כן עתה הולך מישרים בסידור ובירור ההלכות על בורין, צולל במצולות הים בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים ומעלה פנינים יקרים הלכות מסודרות, והכל בלשון צחה וקלה, הפלא ופלא, אשרי עין ראתה זאת.

ואמינא לפעלא טבא, איישר כוחו וחילו לאורייתא, ובטוחני כי בעזה"י גם ספרו זה יעלה על שלחן מלכים ויהנו מדבריו לדעת המעשה אשר נעשה ובדרך נלך בה בהני הלכות מסובכות, וכבר איתחזיק גברא ואיתחזיק קמיע, כי כל דבריו נאמרין בתבונה ובהשכל בטוב טעם ודעת וידיו רב לו לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וממעמקי הלב אברכו בידידות ואהבה נאמנה, שיזכהו השי"ת להמשיך הלאה לשבת בבית ד' כל הימים במנוחת הנפש והרחבת הדעת, ולעלות מעלה מעלה, לחבר עוד חיבורים יקרים ויפוצו מעינותיו חוצה לזכות את הרבים. ואשרי הקהילה נא"ה וחסוד"ה אשר יבחרו בו להיות להם עטרה לראשם כי בנוסף לגדלותו בתורה ובהוראה גם יראתו קודמת לחכמתו, ויהנו מאורו ושיחו עצה ותושיה. ונזכה כולנו יחד לראות בהרמת קרן התורה ולומדי' מתוך רחמים וחסדים אכ"ר.

פניו אפניו ג'ה"ק
משה (ש"ק)

תוכן הענינים

סימן קפ"ב

- א סעיף א
המעביר שער בית השחי ובית הערוה
- ב סעיף ב
המגלח את כל שערות הגוף
- ב סעיף ג
לחוך בידו שער בית השחי ובית הערוה
- ב סעיף ד
מי שמצטער מחטטין בבית השחי א להסיר השער מגבות עיניו
- ג סעיף ה
איסור לבישת בגדי אשה לגבר ולהיפך א שיעור איסור לבישה א כמה בגדים צריכים ללבוש לעבור הלאו א לבישה בצנעה א כוונה ללבוש בגד של איש או אשה א הלובש בגד אשה שלא כדרך שהנשים א לבישת בגד תחת בגד א מי הקובע אם הבגד לאיש או לאשה א צורת הבגד שלא ברור למי הוא שייך א מלבוש שצורתו שווה לאנשים ונשים א לתפור דבר המיוחד לנשים עם מלבוש גברים א הלבשת מכנסיים א מכנסי פיו"מה א לבישת מכנסים בשלג א לבישת מכנסיים להתעמלות א להתחפש כאיש או אשה בפורים א חיוב חינוך בלאו ילבש א גרביים של נשים א לבישת נעליים א לבישת כובע של איש או אשה א כפה המכסה את הראש א לבישת פאה נכרית לגבר א שעון של אשה א טבעת של אשה א להרכיב על אופניים א להשתמש במטריה של נשים א אשה להסתובב עם מקל א אשה ללכת עם כלי נשק א אשה בלבישת ציצית ותפילין א איש לצבוע ציפורניו א לגלח ראש אשה כאיש א להשיר שער הזקן עם סם הנעשה לנשים א להשתמש עם בושם או קרם גילוח ריחוני א נשים האם מותר לעשן סיגריות מטעם לא ילבש א גבר להשתמש עם מייבש שערות א יפוי פנים של גבר עם סם של נשים א גבר לעשות ניתוח פלסטי
- לו סעיף ו
ללקוט שער לבן מתוך שחורות א שער לבן שנתלש ועדיין מונח בשערותיו א להסתיר שער לבן בתוך שערותיו א לגלח כמה שערות וביניהם שער לבן א לגזוז שיערה לבנה בתוך גבות העינים א לתלוש שער לבן בשבת א לקצר גבות עיניים א צביעת שערות איש א איזה צבע של שער אסור לצבוע א הצובע שערותיו לבן א לצבוע שערותיו על ידי סמי רפואה א לצבוע הזקן בים המלח א בחור צעיר שנתלבן שערותיו א לצבוע שערותיו לצורך פרנסה א איסור דלא תלבש על ידי עכו"ם א ללבוש שער

מלאכתי א גבר שמגדל שערות ארוכות כמו אשה א גבר ששם מיקפ צבע על הפנים
א הסתכלות במראה א חברים אם מותר להסתכל במראה

סיכום עיקר דינים המובא בקונטרס נב

קונטרס אהל יעקב

בענין לא ילבש

סימן קפ"ב

דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה

סעיף א

המעביר שער בית השחי ובית הערוה

א. אסור לאיש להעביר שער בית השחי ובית הערוה אפילו במספרים במקום שנוהגין כן הנשים, משום שיש איסור לגבר לתקן עצמו כתיקון הנשים, אבל במקום שמעבירים גם האנשים אין איסור^א. ויש מתירים לכתחילה במקום שנוהגים האנשים להעביר שער זו, מיהו החברים נמנעים בכל מקום^ב.

לקמן מה שהבאנו בדברי הצמח צדק לענין איסור גילוח זקן משום לא ילבש. ועי' בט"ז ס"ק ה' שהביא דעת הים של שלמה שפסק דבמקום שאין מעבירים גם הנשים שערותיהן דינו כבמקום שגם האנשים נהגו להעביר.

ולענין מה כתב המחבר דבמקום שנוהגים האנשים לגלח שער בית השחי ובית הערוה שאין איסור, עי' בפרישה וכן מובא ברע"א שכתב דאפילו אם מנהג הגוים כן אולינן בתריה, אך בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן רמ"ג דחה את דברי הפרישה ולא נקט כדבריו, ולכן פסק דאין להקל במקום שרק הגוים נוהגים כן.

ב. רמ"א שם ומלשון המחבר מדויק שאף שאין מכין מי שמעביר שער בית

א. שו"ע סעיף א', ומה שאסור כאן הוא משום דעוברים על לאו דלא ילבש גבר שמלת אשה, והש"ך בס"ק א' הביא שדרשו חז"ל דלאו דוקא במלבושים, אלא ה"ה שאר תיקוני אשה לנוי או יופי, כמ"ש לעיל בסימן קנ"ו סעיף ב' שאסור לאיש להתסכל במראה משום לא ילבש שמלת גבר. ומה שכתב המחבר דיש איסור אפילו במספרים עי' בספר כרם שלמה להגר"מ גרוס שליט"א ס"ק ב' שהביא מהצמח צדק סימן צ"ב אות ב' שכתב דאף דאינו מעביר עד עיקרי השער כבתער, נמי אסור, ובמקור המעין שם כתב דקצת צ"ע דאולי הכא דהוא משום נוי לכו"ע אפשר להקל. ולמעשה בצמח צדק סימן צ"ג כתב דיש לאסור בכה"ג במספרים אפילו שלא כעין תער, ועי'

סעיף ב המגלח את כל שערות הגוף

ב. יש מתירים לגלח את שער בית הערוה ובית השחי אם מגלחים את כל שערות שבגופו מראשו ועד רגליו, ובלבד שעושה כן מטעם רפואה ולא מטעם נוי.

סעיף ג לחוך בידו שער בית השחי ובית הערוה

ג. אסור לחוך בידו שער בית השחי ובית הערוה כדי להשירו, אבל מותר לחוך בבגדו להשירו.

סעיף ד מי שמצטער מחטטין בבית השחי

ד. מי שיש לו חטטין בבית השחי ובבית הערוה ומצטער מצד השער מותר להעבירו.

דדוקא בית השחי מותר על ידי בגד, אף בבית הערוה אסור אפילו על ידי בגד, אך הש"ך חולק ומוכיח דאין חילוק בין בית השחי לבית הערוה, שניהם מותרים על ידי בגד. ועי' בדרכי תשובה ס"ק ו' שהביא מהכנסת הגדולה על הטור שכתב דאם חופף השערות רק כדי להסיר הנופלות אף שאיזה שערות נופלות מאליהן שרי, משום דדבר שאינו מתכוין היא ומותר, וכן מובא בכרם שלמה ס"ק ט' בשם השלטי גיבורים שהוסיף דאפילו בפסיק רישא מותר.

ו. שו"ע סעיף ד', וטעמו על פי תשובות הרשב"א המובא בבית יוסף משום דאינו עושה כתיקוני נשים. ולענין מי שעושין לו ניתוח שבר שצריכים לפעמים לגלח חלק משער הערוה לצורך הניתוח האם יש איסור של מעביר שער בית השחי ובית הערוה, אפילו אם מגלחים עם מספריים, והשיב בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן רל"ג שאלה ג' דנראה דאין

השחי וערוה במקום שהאנשים נוהגים כן, אבל איסורא מיהא איכא, אך נראה שהרמ"א נקט דאפילו איסורא אין.

ג. עי' בש"ך ס"ק ד' שכתב דלאו דוקא מראשו ממש משום דלעיל בסימן קפ"א למדנו שאסור לגלח את הזקן והפאות, אלא ר"ל מראש גופו עד סוף גופו.

ד. שו"ע סעיף ב', והוסיף הש"ך ס"ק ה' שהוא ודאי מגלח השערות שלו מטעם הבריאות ורפואה ולא מטעם נוי ולהתקשט מזה, ועי' בדרכי תשובה ס"ק ה' שהביא מספר שלחן גבוה שכתב דהמחבר לא הצריך לפרש לנו דוקא שלרפואה מותר, משום דאל"כ הוי ניוול משום דאין לך מישהו שיעשה כן אלא לרפואה, אך אולי כיון שהרי"ף והרמב"ם אוסרים אפילו לרפואה לא כתב כן בהדיא.

ה. שו"ע סעיף ג', ועי' בש"ך ס"ק ו' שהביא דעת הב"ח דמשמע מרש"י

להסיר השער מגבות עיניו

ה. במקום שנתרבה שערות של גבות העינים יותר מהרגיל ומתבייש מזה, יש להתיר לאיש להסיר שערות האלו עם מספריים ולא על ידי תערי.

סעיף ה

איסור לבישת בגדי אשה לגבר ולהיפך

ו. לא תלבש אשה בגדי אישה, ולא תלבש איש בגדי אשה, ולכן מצנפת או כובע או שאר בגד שמיוחד לאשה אין לאיש ללבושו וכן להיפך.

באשה לא מתחיל האיסור עד שתלך בין האנשים על כן נאמר לא יהיה כלי גבר היינו שלא יתארך אליה עד שתלך בין האנשים. ועי' בשו"ת קנין תורה חלק א' סימן ס"ז אות י"א מה שהשיג עליו. ועי' בשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן קכ"ו בהגה שהביא הפנים יפות וכתב דבאמת כך מבואר בברייתא בנויר נ"ט. דקתני שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה, ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן איש בתיקוני אשה, ע"כ, הרי כי אשה אינה חייבת במה שהיא משימה כלי זיין על גופה, רק כשיוצאת בכלי זיין למלחמה. לא כן איש חייב מיד כאשר יתקן בתיקוני אשה, אף שאינו יוצא בו החוצה. ובסוף מסיק דלכאורה דברי הפנים יפות אלו נאמרו לא למעשה אלא כדברי אגדה, וצ"ע. ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ק"ח שהאריך בענין לבישת מכנסיים לנשים, ובתוך דבריו דן לגבי לבישה בצנעה, וציין דלכאורה לדברי הפנים יפות אין איסור, אך רצה להחמיר שלפחות יש איסור דרבנן אף בצנעה לאשה ללבוש מכנסיים, וראה בסמוך מה שהארכנו בזה.

ט. טור ושו"ע סעיף ה', והנה כבר הזכרנו לעיל בתחילת הסימן מה שכתוב

חשש דהא אינו מגלחו לנוי אלא לצורך רפואה, דהרי כתב הרשב"א וכן פסק המחבר דמי שיש לו חטטין בבית השחי ובבית הערוה ומצטער בכך מותר להעבירו, והכא נמי שמגלחו לצורך הניתוח. ועוד צד להקל משום דהים של שלמה ביבמות פרק י"ב סימן י"ז כתב דאסור רק במעביר לכל הפחות חציו של שערות, דהנוי הוא רק במוריד ריבוי שערות, ועי' בכרם שלמה במקור המעיין ס"ק י'. ובנידון דידן דאין צורך לגלח רוב השערות אלא רק חלק מהשערות, אם כן ליכא שום חשש כלל.

ז. עי' בשו"ת חיי הלוי חלק ג' סימן ס"ג שנשאל אודות בחור שנתרבה אצלו השערות של גבות עיניו ומתבייש מזה ורוצה להסירם כדי שיראה רגיל לצורך שידוכים. והשיב דכידוע שכבר האריכו הפוסקים במי שאינו מתכוין להתיפות רק שעושה מעשה כדי להסיר הבושה דלא נחשב כלא ילבש. ועוד דהכא יש עצה פשוטה דיעביר אותן השערות במספריים שלא כעין תער דבזה בהדיא נפסק בסעיף א' דמותר לכתחילה.

ח. עי' בספר פנים יפות פרשת כי תצא שכתב דבאיש יש איסור הלבשה מצד הרהור על הנאמר לא ילבש, משא"כ

שיעור איסור לבישה

ז. אין שיעור זמן מיוחד שצריכים ללבוש את הבגד כדי לעבור על האיסור, אלא כל שהוא בזמן כדי להפשיטה ולהלבישה אסור כמו שמצאנו בהלכות כלאים.

כמה בגדים צריכים ללבוש לעבור האלו

ח. להלכה קיימא לן שאפילו אם רק אחד מהבגדים שלובשים הוי של אשה או להיפך, אע"פ שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה אסוריא.

לבישה בצנעה

ט. איסור לא ילבש חל אפילו אם לובשים בגדים של מין השני בבית

ג' פרק ל"ז הביא טעם נוסף דעובדי עבודה היו נוהגים ללבוש בגדי מין השני, וכיון שיש לנו חיוב להתרחק מעובדי עבודה זרה, ממילא אין לנו לעשות שום הנהגה שדומה להנהגות שלהם. ועיי' בבית יוסף ובב"ח מה שכתבו בזה.

י. רמב"ם בהל' כלאים פרק י' הלכה ל' כתב כן, ובמנחת חינוך מצוה תקמ"ג ס"ק א' כתב דיש ללמוד דיני לא ילבש לאיסור כלאים לענין זה.

יא. רמ"א שם, וחכמת אדם כלל צ' דין א', ועיי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"א ענף ב' שכתב דלפי זה ועוד כמה פוסקים נראה דאפילו בפורים אין להקל כשיש כאן ספק איסור תורה, ולכאורה יש גם למחות ביד המקילים, אך מאחר שיצא מפה קדשו של הפמ"ג או"ח תרצ"ו משב"ז ס"ק ד' להקל בבגד אחד אין למחות ביד המקילים.

בתורה בדברים פרק כ"ב פסוק ה' "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה", ועוד מה דנחלקו התנאים בברייתא במסכת נזיר דף נ"ט. דהתנא קמא ס"ל דלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האשנים, ואילו רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה, ת"ל מהפסוק לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקנו איש בתיקוני אשה, דהיינו שלא יכחול ולא יפרכס בבגדי צבעונים של אשה, ולהלכה קיימא לן כראב"י.

ונחלקו הראשונים בטעם האיסור, בספר החינוך מצוה תקמ"ב-ותקמ"ג כתב בטעם האיסור משום שכדי להחזיק קדושה בכלל ישראל ולמנוע כל דבר שיכול להגיע לערוה וכדומה. אמנם הרמב"ם מובא שם ובמורה נבוכים חלק

באופן צנוע שאין שום רואים, כיון שהאיסור הוא בעצם הלבישה שמתדמה לנשים וכדומה, ולא משום מראית עין^{יב}.

כוונה ללבוש בגד של איש או אשה

י. יש אומרים שהאיסור של לא ילבש היינו דוקא אם מכוונים ללבוש בגד של אשה כדי להרגיש כמו אשה או איש, אבל אם אין כוונתם אלא ללבוש מעיל של השני משום שהוא קר בחוץ וכדומה אין איסור דלא ילבש בכה"ג^{יג}, ולמעשה הרכה פוסקים מחמירים אפילו כשלא

אשה כדי להתדמות לאשה, אבל אם לובשים בגדים של אשה או של איש כדי להגן מפני החמה או הקור מותר. וכ"כ הט"ז בס"ק ד' שמה שכתב המחבר לא תעדה אשה כלי איש ומשמע דדוקא דרך עידוי וקישוט אסור, אבל אם עושה כן להגן מפני החמה או הגשמים מותר, וכן מוכח ממה שקיימא לן לעיל בסימן קנ"ו שמותר להסתפר במראה כשיש צורך בדבר. ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ד' סימן רי"ב שנשאל אודות איש שרוצה ללבוש סינור האם שייך הלאו ללא ילבש, ולדינא בעל פה השיב דמותר כמו שמותר לאיש ולאשה להשתמש באותו מטריה, וכן מעיל גשם שעשוי היום לאיש ולאשה שווה ואין בכלל בגד, וכן ניילון על הכובע דלפעמים הם שווים, ועוד נראה להתיר משום דכוונתם לאצולי מטינוף, וכן הסכים בעל שו"ת או נדברו זצ"ל. ובספר מלבושי כבוד ותפארת פרק א' סעיף ד' כתב דמעיל גשם שלפי צורתו צבעו וסחורתו הוא מתאים לאנשים ולנשים בשוה, אבל נתפרו עליו כפתורי קישוט בדוגמת פנינים או יהלומים אסור לאיש ללבושו,

יב. בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ק"ח אות ג' כתב שם לעיין בזה האיסור דלא ילבש האם מותר בביתה למשל לאשה ללבוש מכנסיים או שאר בגדים שעוברים עליה האיסור דלא ילבש, והשיב דבעת שישנם אנשים פשוט שאסור כמו בשוק, דמאי נפקא מינה בזה, אלא אף בזמן שהיא עצמה בביתה, מ"מ עוברת על הלאו דלא יהיה כלי גבר דאף דאין רואה מ"מ האיסור במקומו, ומכ"ש אם טעם האיסור הוא משום אביזרא דע"ז, ועוד ראייה מהאיסור של העברת שער בית השחי ובית הערוה דהויא במקום צנעה, ועוד דבכה"ג הוי כעין מקום דעביד להתגלות, וכן דעת שו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן קכ"ו, ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תנ"ו.

יג. דעת הב"ח שסובר דהאיסור של לא יהיה כלי גבר על אשה אינו נוהג אלא בדבר שהוא לנוי וקישוט, ואפילו בדבר שהוא לנוי וקישוט אין איסור לאשה ללבוש מלבושי איש אלא בכדי להתדמות לאיש. וכן באיש הלוּבש בגדי

מכוונים¹, ובשעת הדחק יש אומרים שהמיקל יש לו על מי לסמוך².

טו. כך מצאנו בכמה פוסקים כגון במקום צער ובושה שכמה מיני דינים הותרו בכה"ג שהם כשעת הדחק. ולכן נראה שמי שצריך לצאת מביתו מהר ורוצה לקחת בגד של אשתו כדי שלא יהיה קר מותר במקום דחק כזה ללבוש המעיל של אשתו וכדומה. ושוב ראיתי בספר לבושה של תורה סימן נ"ז אות ח' שהביא שיש להסתפק ביסוד ההיתר של לבישת בגדי נשים במקום צער או צינה המובא בב"ח, דהנה האם ההיתר של צער הוא משום הותרה או בגדר דחוויה, דהיינו האם באמת לבישת בגדי נשים הוא ממש כתיקני נשים אלא שבמקום צער לא גזרו, אבל אילו היה איסור דאורייתא אין להתירו במקום צער. או דימלא כל העושה משום צער אינו נחשב כלל כתיקני נשים משום דאשה עושה זאת כדי להתייפות והאיש עושה כן מחמת צער, ולפי זה אפילו באיסור לא ילבש דאורייתא יש להתירו. והביא דבעצם שני הצדדים האלו כבר נחלקו גדולי הראשונים והאחרונים. ובאות י"א שם כתב דבאמת יש להסתפק דאם אדם לובש בגד של אשה משום צער וצינה כגון דא שרוצה לצאת לדקה לעשות משהו ורק מוצא את בגדי אשתו, אבל יש לו אפשרות ללבוש בגד איש שלא מתאים לו מצד המידה או שהוא יכול להשאיר בבית ולא יהיה לו שום צער של צינה וכדומה בדברים כאלו, האם על הצד שכל ההיתר של לבישת בגדי נשים בכה"ג הוא משום הותרה, לכן נראה דאומרים הותרה אף בגוונא שאפשר

ובהערה שם כתב דפשוט שאין לחלק בזה אם אינו היכר מרחוק רק מרקוב ומתוך התעיינות, וכן אין לחלק בזה אם יוכל לכסות בידיו על איזה פריט קטן שבבגד כגון שכיסה ידיו את הכפתורים, שהרי כיוצא בזה עשוי להתגלות, וכל זמן שהכפתורים תפורים להבגד וקיים האפשרות להבחין בהם בגד אשה קרינן ביה. ועי' בשו"ת יבקש תורה חלק ז' סימן מ"ז ענף ה' שכתב דבחולצות השוות לתרווייהו וכל ההבדל הוא בצד הכפתורים נראה דפשוט דהוא מילתא דלית ביה משום לא ילבש, וכן בפיוזמת לתינוקות בצבע וורוד וכחול נמי לא שייך בזה לא ילבש.

יד. דעת היד הקטנה עמוד רע"ט: להשיג על שיטת הב"ח והט"ז דאף דקיימא לן דדבר שאינו מתכוין מותר זהו דוקא כשבעצם עושה פועלה המותרת ורק ממילא מסובב מזה אפשרות מלאכה כגון המהלך על גבי עשבים בשבת, שעצם ההליכה מותרת, אלא שיש חשש שיתלוש עשבים דרך הילוכו, בכה"ג אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר, אמנם איש שלובש בגדי אשה או להיפך עצם המעשה של הלבישה אסור, ואפילו אם אינו מתכוין על ידי לבישה זו להתדמות כאשה, מ"מ הרי הוא מתכוין ללבוש הבגד שהתורה אסרה עליו, ולפי זה כבר נוכל להתיר כל איסורי תורה, ולכן מסיק שם דאין לסמוך על דברי הב"ח והט"ז באיסורי תורה. ועי' בכל זה בדרכי תשובה ס"ק ט'.

הלבוש בגד אשה שלא כדרך שהנשים

יא. יש לעיין באיש שלובש בגד אשה שלא כדרך הנשים האם עובר על לאו דלא ילבש, וראה הערה טז.

לבישת בגד תחת בגד

יב. מי שלובש בגד שאסור לו ללבוש מטעם לא ילבש נחלקו גדולי האחרונים אם יש איסור ללבוש בגד מתחת לבגד, ולכן יש לעשות שאלת חכם כדי לברר כיצד נוהגין בלבישה זו¹.

איסור לאשה בכלי גבר רק כשלובשתו כדרך שאנשים לובשים אותו. ואפשר שגם אין איסור כלל לאשה בכלי גבר כשאינו לובשתו כדרך אנשים אלא כדרך שנשים לובשות כלי כעין זה, משום דכן מובא בברייתא נזיר נ"ט. שלא יתקן איש בתקוני אשה, וכל שאינו לובשו כדרך שנשים לובשות אותו הרי לא תיקן בתקוני אשה. וכן הוא גם באשה שלובשת בגד איש אינה חייבת מן התורה רק בלובשתו כדרך שהאנשים לובשים אותו, ולמעשה צ"ע בכל זה.

יז. והנה יש לעיין האם יש איסור מן התורה ללבוש בגד שאסור מטעם לא ילבש מתחת בגד, דהרי שמא התורה אסר רק בגד שמגולה, ועי' בבית יוסף כאן בפירוש דברי הרמב"ם שכתב דהתורה אסר כל שדומיא דכלי זיין דאשה, דאפילו אם בשאר המלבושים ניכר אם הוא איש או היא אשה מ"מ אסור, אבל בדברים שנסתרים מן העין לא יבוא להחליף בין איש ואשה, לכן כל בגד שלא ניכר מהו אינו בכלל האיסור תורה דלא ילבש. אולם הסכימו כמה אחרונים דלמעשה יש כאן איסור דרבנן, ועי' בכרם שלמה ס"ק ט"ז אות ב' שהביא

ללבוש בגד אחר פחות נעים, דהרי כל עוד שיש לו צער להיות בחוץ מבלי ללבוש שום דבר מחמת הצינה לא חל על הפעולה שם תיקני אשה, או דילמא כל שאפשר לו באופן אחר אין זה מצב אמיתי של צער וכאשר האדם לובש בגדי אשה הוא מראה שלא איכפת לו בזה, ובוזה עוברים על איסור דאורייתא של לא ילבש, וסיים דזה הוי חקירה גדולה ולא מצא בפוסקים שעמדו בזה. ואחר כך האריך קצת להביא ראיה ליסוד הנ"ל להתיר. ובסוף הביא שם דלכאורה יש ראיה גדולה שכל שמישים תכשיט אשה עליו מחמת צורך, כמו כאן כדי להוליכו לקופסא או לאומן, והדרך היותר קל ובטוח להעביר טבעת בלי לאבדה הא על ידי שימת הטבעת על האבצע אין בו איסורא דלא ילבש, דהוי כמו הלבוש בגד מחמת צינה דמותר, והגם שפשוט שיש אפשרות להניח הטבעת בכיס ולא על האצבע מ"מ מאחר שהיא הדרך הבטוחה וניחא ליה לאינש למעביד הכי אין זה נחשב לבישה של קישוט ואין בו איסור, ונדמה לי שזוהי ראיה גדולה, עכ"ד.

טז. והנה בשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן קכ"ו כתב דנראה שמה"ת אין

מי הקובע אם הבגד לאיש או לאשה

יג. נחלקו גדולי האחרונים אם היהודים קובעים מה נקרא בגד איש ומה בגד אשה, או שמא הגוים קובעים, ולכן אם הגוים קובעים על בגד מסוים של אשה שכעת גברים לובשים אותו, אין איסור לא ילבש על הגבר ללבוש בגדים האלו, וראה הערה איך נוקטים לדינא^{יח}.

וכן אם הנהיגו כולם יחד אף בישראל ואין מוחים בידם. והמחמיר תבוא עליו ברכת הגה"ק ז"ל. וכן נקט בשו"ת אור יצחק חלק א' יו"ד סי' כ"ח שאף אם הנכרים נהגו כן כבר מותר לישראל. אמנם יש שהחמירו ה"ה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רמ"ג ד"ה והנה, וז"ל "והנה מ"ש מדברי הפרישה בדין העברת שער דהיכי דגם אנשים מעבירים ליכא איסור דאנשים היינו עכו"ם הנה הפרישה בעצמו חזר וכ' פירוש אחר דהיינו אנשים יהודים אם כולם נהגו בזה וח"ו לסמוך על פי' א' דגם להסתכל במראה וכל שאר דברים העכו"ם עושים כן ואתה עוקר כל דיני הש"ע", עכ"ל. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל מובא ועלהו לא יבול ח"ב עמ' ע"ב, "וענין של התפשטות מנהג כפי שמובא בר"ן תלוי בבני אדם רגילים יראי שמים ולא בפראי אדם והיפיס למיניהם", ועי' בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' רמ"ז ד"ה וראיתי, "ודרישה כתב דאפילו אם דרך גוים זכרים מקרי מ"מ מנהג אנשים ע"ש ובאמת כי קצת צ"ע לדרישה בגמ' נזיר ל"ט ע"א ותו כדצבעי סביא דקניהון חוורן עיקרי נימיהון וכו' ופי' הרא"ש שם יש זקנים צובעים זקניהם שחורים כדי שיהא נראים בחורים ע"ש ומשמע דהיו זקנים צובעים זקנם ואפ"ה אסור לצבוע ולפום ריהטא הני זקני גוים הם דזקני ישראל

מקילין בזה, ובספר מלבושי כבוד ותפארת פרק א' הערה ל' הביא דבירר הענין הנ"ל אצל מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א וס"ל דמה שכתב הבית יוסף דאיסור דרבנן מיהא איכא בדבר שאינו נראה, היינו דוקא בהעברת בית השחי וכודמה דהוי בכלל קישוט ותיקוני נשים, ובמקשט עצמו אמרינן שאפילו בצנעה הרי הוא מתיפה בזה כמו המין השני ואיכא עכ"פ איסור דרבנן, משא"כ בלובש בגד דכל האיסור בבגד הוא דוקא במידי דאתי לידי תועבה אם לובשו בצנעה באופן שאינו נראה כלל אין בזה שום איסור, ולפי דעתו בבגד שמכוסה שאי אפשר להתגלות כלל אין שום איסור.

יח. והנה הפרישה באות ה' מובא ברע"א כתב בפרישה כתוב נראה דכל אנשים גוים דכיון דנהוג נהוג ולמדו מנהג ההוא דעובדי כוכבים. גם י"ל דעל ישראל קאמר דהיכא דנהיגי כולם אין מוחין בהם עכ"ל. ועי' בשו"ת לבושי מרדכי ח"א יו"ד סי' ק' ד"ה בדבר ובשו"ת שרידי אש ח"ב סי' מ"א סוף אות ל"ג, עמ' תע"ו, שכתבו שכן האנשים בזמנינו נוהגים כן. ואפילו אם לא נשגיח על אנשים מאחינו בני ישראל העבריינים, כדעת המהרש"ל ביש"ש שם, הנה גם הגויים עושים כן, וכבר כתב בדרישה סי' קפ"ב, שאם נהגו הגויים כן, יש להתיר,

צורת הבגד שלא ברור למי הוא שייך
 יד. צורת הבגד הכללית שניכר שהוא מיוחד למין אחד דוקא, ומפריטי
 הבגד שעליו ניכר שהוא מיוחד דוקא למין השני, הולכים בזה אחר
 צורתו הכללית של הבגד^ט.

מלבוש שצורתו שווה לאנשים ונשים
 טז. מלבוש שצורתו שווה לאנשים ונשים אך זה לבש בו האיש וזה
 האשה, מותר ללבושו, אמנם אם שונה קצת בצבע וכדומה אסור^{כא}.

לתפור דבר המיוחד לנשים עם מלבוש גברים
 טז. מותר לתפור בגד שבאה ממלבוש המיוחד לאשה עם מלבוש המיוחד

עליהם דגמים של פרחים וכדומה, משום
 שצורתו הכללית של העניבה שייך
 לאנשים דוקא.

כ. עי' במהרש"א במסכת נדרים שכתב
 ונ"ל דהוה האי גלימא עשוי כעין
 מעיל ואשמעינן אע"ג דאתת' נפקא ביה
 לשוקא לית ביה משום לא ילבש גבר
 שמלת אשה דהיינו דוקא בגד העשוי
 מיוחד לאשה אבל בגד מעיל הוא מיוחד
 לשניהם בנקבות נאמר כי כן תלבשנה
 בנות המלכים מעילים ולגבי זכר תמצא
 הרבה במקרא ולית ביה משום לא ילבש
 גבר גו' ודו"ק. אמנם עי' בשו"ת עטרת
 משה חלק א' סימן קכ"ו שכתב לגבי
 בגדים של ילדים וילדות ששווה לשניהם
 דנוטה להחמיר בזה, אך בשדה חמד חלק
 ד' כלל קט"ז הביא האחרונים שהקילו
 בזה. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ג'
 סימן שמ"ב אות ו'.

כא. כ"כ הגר"מ גרוס שליט"א בקונטרס
 כרם שלמה מובא בסוף הספר פרדס
 שמחה עמוד כ"ז.

אסורים, וראה במשך הספר שהבאנו
 כמה מקרים שמצרפים את זה לקולא,
 וראיתי למעשה שהגרח"פ שיינברג
 שליט"א פסק דבשעת הדחק אפשר
 לסמוך על הפרישה ורע"א. ועי' בספר
 מלבושי כבוד ותפארת פרק ה' הערה ד'.
 יט. בספר מלבושי כבוד ותפארת פרק א'
 סעיף ה' הביא דשאל הגרשז"א זצ"ל
 וכך הורה, וכן מסברא יש לומר שראוי
 שהפרט יתבטל לכלל, ואף שהחכמת
 אדם בכלל צ' דין א' כתב שעל ידי פריטי
 הבגד יכול להיות שקובע יחודו לאיזה
 מין הבגד הזה שייך, מ"מ יש לומר
 שמיידי דוקא בבגד כזה שאינו ניכר ממנו
 שום יחוד לאחד מהמינים מצורתו
 הכללית. ולפי כל הנ"ל הביא שם דוגמא
 לגבי מעיל ארוך שחסידיים לובשים
 בשבת הנקרא "בעקעטשע" שיש עליו
 דגם של פרחים צבעונים, אינו נחשב
 משום כך בגדר של בגדי צבעונים
 שמיוחדים לנשים כיון שניכר מצורתו
 הכללית שהוא בגד המיוחד לאיש. וה"ה
 דלפי זה מותר לאיש ללבוש עניבה שיש

לאיש, משום דכל שנשתנה הבגד או שנקרע ונתפר מחדש ועכשיו ניכר שהוא בגד של מין השני הרי זה כפנים חדשות באו לכאן ומותר^כ.

הלכות מכנסיים

יז. מכנסיים מיוצרים לגברים, ולכן אשה שלובשת מכנסיים יש אומרים שעוברת על הלאו דלא ילבש, נוסף שמצד צניעות כבר פרצה גדר על ידי לבישת המכנסיים^ג. ויש מחמירים אפילו במכנסיים המיוחדים לנשים

ותקמ"ג), דהביא בשם הרמב"ם, דהביא שני טעמים בטעמא דקרא, שאסרה התורה מלבושי האנשים לנשים ושל נשים לאנשים, א' משום זימה, ב' לתא דע"ז, ולדינא אף היכא דל"ש שום טעם כלל, אסור משום גזירת הכתוב כמ"ש במנ"ח (שם מצוה תקמ"ג), מכ"ש בנד"ד דשייכים ג"כ טעמי דקרא הנ"ל, עכ"ד. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן ס"ג שכתב דלא מבעיא לדעת הבית יוסף והרמ"א שאפילו בלבישת בגד אחד עוברים על לא ילבש, פשיטא דעוברת בלובשת מכנסיים כאנשים, אלא אפילו לדעת הב"ח שסובר דאינה עוברת אם לובשים רק בגד אחד, אלא צריך שיהא תקוני גברא, הלא מכנסיים הרי הם ודאי כתקוני גברא ככלי זיין וכיוצא בו, וטעמו משום דכל הגדר במה נקרא מלבוש ומה נקרא תקוני גברא תלוי בזה דדבר שלובשים אותם נשים כאנשים אלא שמשונה קצת בחיצונית שלו כמו גלימא וכיוצא בו, דבר זה הוא בגדר מלבוש ואינו אסור עד שתשנה כולם לדעת הב"ח. אבל דבר וסוג לבוש שאינו מיוחד אלא לאנשים ולא נמצא לבוש זה כלל בלבושי הנשים הרי זה כחרב לאשה או בגדי צבעונין לאיש שמבואר בראשונים

כב. שו"ת הגר"י שטייף סימן צ"ז, והוסיף דלפי זה עצה זו תועיל להכין בגד לקבל את הולד בשעת הלידה.

כג. כבר דשו בזה רבים מגדולי הפוסקים ונביא מקצת דבריהם, והלא הם בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן קי"ח שכתב דהוי איסור גמור, דחוץ מזה דבגדי שחץ כאלו, נעשים מתחילתם לעבירה, והם בגדי זימה, ומביאים לידי תועבה, ואף אם לא יהי' בכלל כלי גבר, המה בכלל תועבת ד' כל עושה אלה, ועוד באמת המה בכלל כלי גבר ממש, דעדיין שם מכנסיים עליהם, והגם שהם משונים קצת, מ"מ שמם עליהם, וכמ"ש בזה בפשיטות, בתשו' אבני צדק (חיו"ד סי' ע"ב), וז"ל, אבל מה שנעשה חדשות בארץ, שהולכים איזה נשים, במלבוש הנקרא כובע (קאפעליש), או בגד הנקרא מענער ראק, שנראה לעינים, שאין זה, אלא להתדמות לאיש, והגם שמשונה קצת משל איש, מ"מ שמו עליו לכן זה וזה מכוער מאד, ונראה דאסור, וכבר הרעשתי ע"ז, וצווחתי בדרושים בקהל רב, וגם צויתי להכריז שאסור עכ"ל, וא"כ מכ"ש במכנסיים הנ"ל, שנעשו מתחילתם לעורר לעבירה ח"ו, והמה בגדי זימה ממש, ועי' בחינוך (מצוה תקמ"ב

כיון ששמו עליהם. ויש אומרים שאין הנשים עוברים על הלאו דלא ילבש בלבישת מכנסיים^{כד}.

מכנסיים מטעם לא ילבש, ואחרי אריכות הסיק דודאי שלבישת מכנסיים הוי קרוב לאביזרייהו דג"ע, עיי"ש. ובספר כרם שלמה אות ט"ז כתב דפשיטא דאסור לילך לאשה במכנסיים והביא זאת מהני פוסקים הנ"ל ועוד ממכתב גדולי ישראל בכרוז בשנת תרצ"ז מלבד הטעם של פריצות עי' שם בדבריהם טעמים שונים מצד לא ילבש. ועי' בספר אמת ליעקב להגר"י קמינצקי זצ"ל אבן העזר סימן כ"א הערה ה' שכתב דאסור ללבוש מכנסיים בחוץ, ואפילו אותם מכנסיים שקורין ׀שנראים קצת כשמלה, גם כן אסור.

כד. והנה בשו"ת אבני צדק יורה דעה סימן ע"ב שהזכרנו לעיל סובר שאין איסור לא ילבש בלבישת מכנסיים, ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק י"ב סימן שנ"ג שכתב לענין לא ילבש נראה דלא עוברים כיון שמכנסייהם הם משונים משל אנשים וניכרים שהם של נשים ולא של אנשים. ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ס"ג שכתב דשמע שיש שרצו ללמד זכות על הפרוצות הלובשות מכנסיים בלא שמלה מלמעלה, דמכנסי אשה אינן כצורת מכנסי איש, ואם כן אינן עוברות משום לא ילבש. אמנם כתב שם דנראה דודאי מי שלובש מכנסיים מלמטה באופן שפיסוק הרגלים נראה הרי זה נחשב ככלי גבר בכל גוונא, ולפי זה גם כן פסק לאסור אשה שלובשת שמלה קצרה כשהיא לובשת גרבים ואינה מגלה את

שהם כתקוני גברא ואיתתא ולכל הדעות עוברים אפילו כשלובשים רק אחד מהם. ועוד הוסיף שם דאין להקשות ממה שהתירו לנשים ללכת במכנסיים מתחת הבגדים שלהם בימי החורף או כמנהג התימנים שיהא מותר, דהרי אדרבה זו דוקא מסייע לסברתינו לאסור, משום דאם האשה הולכת בבגדים ארוכים עד למטה ולא נראו פסוק רגליה כאנשים אין כאן תיקוני גברא דכיוצא בו אין הדרך בהאנשים. ואפילו אם יתקש אדם נגד כל הנ"ל ויאמר דאין במכנסיים אפילו בדרך אלא גדר לבוש ולא גדר תיקוני גברא וממילא שיהני איזה שינוי, בכל מקום אינו יוצא מהאיסור לצאת בבגדי פריצות. ולענין ימי החורף והצינה אפשר ללבוש בגדי נשים מעליהם ואז יש צדדים להתיר אבל זולת זה עצת היצר הרע הוא, אמנם שוב מצא תשובת אבני צדק שמצדד שמכנסיים שניכרים בין של איש לאשה ולובשת זה מתחת בגדיהם, יש לצדד להקל, ומ"מ מה שכתב להחמיר בזה נראה העיקר וגם מה שטוענים מחמת צינת חורף וכדומה אין זו טענה דהרי לצערינו מצינו שהנשים לובשות מכנסיים אפילו בזמן הקיץ, ועוד דבתשובת דברי חיים יורה דעה חלק ב' סוף סימן ס"ב אוסר אפילו במצערות, עכת"ד. ובשו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן ס"ב הביא אריכות בזה עם שיטת האבני צדק ועוד, וגם ציין לספר טהרת יום טוב חלק ט' שהביא כמה תשובות מגדולי הוראה זצ"ל לאסור לבישת

מכנסי פיזי"מה

יח. יש אומרים שמותר לאשה ללבוש מכנסי פיזי"מה, ויש מחמירים וראה הערה כה.

בשרה, ולמעשה החמיר בכל גוונא של לבישת מכנסיים לנשים.

כה. בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן תקל"ד אות א' פסק שמותר לאשה ללבוש פיזומה של גבר רק לשינה. ועי' בספר לבושה של תורה להגר"א פאלק שליט"א סימן מ"ז אות י"א שכתב דנראה שאין לחוש משום לא ילבש באשר אשה לובשת בגד רק בשעה שאין איש יכול לראותה, וכמו דלצורך שחייה בבריכה מותרת ללבוש בגד העשוי כמכנסיים באשר הוא בגד שבשום אופן לא תופיע בו לפני אנשים כ"כ בגדי לילה של נשים ובנות שלא תראה באותם הבגדים לפני שום איש, מהיכי תיתי יהא בלבישתם משום לאו דלא ילבש. ועוד כתב דמה שקבעו בעולם שגברים לובשים מכנסיים וממילא הם נחשבים כתקוני גבר יש לזכור דהיינו דוקא באלו מכנסיים שיוצאת בהם ומופיע בהם לפני עם ועדה, אבל בגדי פיזומה שהוא בגד שאינו נראה כלל לאנשים אינו בגד של פירצות גם כאשר אשה לובשו, ולכן מהיכי תיתי שיחול עליו שם תיקוני גבר. ועוד כתב שם דהיות דלא מצאנו עדות מפורשת מגדולי הפוסקים שלח ידיד אחד לגדולי הפוסקים שליט"א לברר מהו ההלכה למעשה, והביא דשאלו הגרי"ש אלישיב שליט"א בענין מכנסי הפיזומה והשיב דאין הו"א שיהא איסור דלא ילבש באשר שהוא בגד שלא נראית בו אנשים. והוסיף

שם דדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א הוי מצד שורת הדין אבל יש לה להתלבש במעיל לפני צאתה מחדר השינה דפירצות היא לעבור מחדר לחדר בתוך הבית באופן שצורת הירכיים ניכרים. וגם הביא שם דעת הגרי"ש וואזנר שליט"א דפסק דמצד לא ילבש אין מה להסתפק בהיותו בגד לילה ולא נראית בו לאנשים. והוסיף דיש לה להתלבש במעיל לילה לפני צאתה מחדרה ולא להסתובב כלל בבגדים אלו, נזאין זה כפי שכתוב בספר מלבושי כבוד ותפארת פרק ג' הערה כ"ח דלפי דעת השבט הלוי בתשובה יהא לאו דלא ילבש בלבישת מכנסיים אלו. ובאות י"ב שם הביא משו"ת ויברך דוד ועוד שלמעשה המנהג בהרבה קהילות קדושות בכלל ישראל כבר נפוץ שלא לובשים בגדי לילה האלו אף דאין בו איסור לא ילבש. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סימן ק"י שכתב תשובה לבעל מחבר ספר מלבושי כבוד ותפארת שכתב שם בפרק ג' הלכה ה' שלפי דעת השבט הלוי שכתב איסור במכנסיים משום שהוא כלול באיסור דלא ילבש, ולא מועיל מה ששינו מן ההרגל שנתפשט בהרבה מקומות שאף הנשים לובשים מכנסיים, ולכן למד מדבריו דכיון שכל מכנסיים הוא תיקוני גבר הרי אפילו מכנסי פיזומה אסור ואף לקטנות משום חינוך. וכתב באבני ישפה שם שנראה דסברת השבט הלוי היא רק לענין

מכנסיים ממש שבוה שייכת הסברא של תיקוני גבר, אבל במכנסי פיזמה הוא בגד שהיא לא לובשת כלל בפני בני אדם, וממילא לא שייך לומר שהוא תיקוני גבר, וכל הסברא של בעל השבט הלוי הוא לנין מה נחשב תיקוני גבר דהיינו מה שהגברים משתמשים כדי להתיפות ולהראות לפני הבריות, אבל לא לענין בגדים שתכליתם להיות מוסתרים ולא להראות בהם כלל. ועוד אם לומר שכל המכנסיים כולל בזה, הרי צריכים לאסור גם לאשה ללבוש גרביונים, והם ממש כדמות מכנסיים אלא שנוהגים ללבוש אותם מתחת לשמלותם כדי להשמר מן הקור, אלא פשוט שרק בגד שעשוי להתיפות על ידו אפשר להיחשב אותו כתיקוני גבר, אבל לא דבר שלא לובשים אותו בפני הבריות. ולכן מסיק שם שלפי כל הדעות מכנסי פיזמה מותר, ואם תאמר דהרי גם יש איסור לעביר שער בית הערוה משום לא ילבש, ואף שאין אדם הולך ערום ברחוב ואין הבריות רואות אם יש לו שער ערוה או לא, יש לומר דשאני התם שהוא כלול בדברים שהאשה עושה אותם ליופי, וממילא הוא נחשב כתיקוני אשה הגם שאף אחד לא רואה את זה, אבל כאן אין אדם לובש פיזמה ליופי אלא רק שיהיה לו נוח בעת השינה, וממילא אינו כלול באיסור דלא ילבש כיון שאינו תיקוני גבר. וכל מה שכתב אן הוא אפילו לפי סברת בעל שבט הלוי, אבל נוסף על כך יש לנו את דעת הגר"ח פ"ש שיינברג שליט"א והגר"ש אלישיב שליט"א שכולם סוברים שאין כאן בכלל במכנסי פיזמה משום לא

ילבש אלא משום חוסר צניעות. ולפי דעתם פשוט שאין לומר שמה שאדם לובש בתוך המטה שיהא חוסר בצניעות, שהרי מצאנו בחז"ל בכמה מקומות שהיו יושנים ערומים, עכת"ד. ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ס"ד אות ב' שפסק דאין להתיר מכנסי פיזמה אא"כ לובשים מכנסיים קצרים מתחת לשמלה ארוכה, ואז יש להקל מפני הצינה. ושוב מצאתי בספר גפן פוריה להגר"א בלומנקרנץ זצ"ל פרק ג' אות 41 שכתב לגבי פיזמה נראה שאשה מותרת ללבוש אותם אף שאסורה ללבוש מכנסיים מ"מ בלילה לפיזמה לא עוברים שום לאו דלא ילבש, או על איסור פריצות. וטעמו ונימוקו הוא משום דרק בגדים או שאר תיקונים שאיש או אשה עושים כדי להראות עצמן לאחרים ולא דוקא מרצונם אלא אף בענין שהעבודה מחייבת או הספורט או הקבוצה דורשת בגדים מיוחדים ובכל אלו אף שלובשים אותם בתוך ביתם יהיה אסור וכן כל תיקון בעצם הגוף להדר אותו כגון הסרת שער בית השחי בשביל איש יהיה גם כן אסור ואפילו בחדרי חדרים, ולכן כל דבר שאינו עשוי להראות עצמם לאחרים או לתקוני הגוף ואינו בגד פרוץ יהיה מותר ללבושו. ומטעם זה נראה שמותר להם לנשים ללכת במכנסיים התחתונים שלהן אף שהם גם כן מכנסיים ואף להחרדים. ובגלל זה התיר פיזמה. ועוד הביא שם שאמו העידה שאצל אביו זצ"ל היה מדקדק שהבחורות בבית ילבשו בחלוק לילה הנקרא נייט-גאון אלא פיזמה, ובדוקא כשיש בחורים בבית כי הלא

לבישת מכנסים בשלג

יט. יש אומרים שמותר לאשה ללבוש מכנסיים כדי לגלוש בשלג וכדומה משני טעמים: מצד לבישת המכנסיים מאחר שמכנסי שלג אינם

בבית ודאי וודאי שיש להקפיד בזה שלא תופיע בת שש שבע לבושה במכנסי לילה דקרוב הוא לאיסור ובלי ספק יש בזה חסרון בצניעות הראויה.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ח ענף ד' שנשאל בענין אם מותר לאשה ללבוש פיזמה בבית חולים, והשיב דנתערר ממה שראה נשים חרדיות בלבישת פיזמה בבית חולים האם יש בזה איסור דלא תלבש או אולי איסור של חוסר צניעות. וחשב דלכאורה אין כאן איסור דלא תלבש בפיזמה אף שהם מכנסיים שהרי יש לנשים צורה מיוחדת לפיזמה שלהם, ואם כן ברור שרק הנשים לובשות פיזמה כזו. וזה באמת הטעם שאין איסור לא תלבש לאשה ללבוש מכנסיים שהרי יש צורה מיוחדת רק בודאי שיש בזה חוסר צניעות ללבוש מכנסיים. ועוד לכאורה יש טעם נכון שאשה תלבש מכנסי פיזמה דוקא בבית חולים והוא משום שענין שהנשים שוכבות במטות וכמה פעמים השמיכה מתרוממת ומגלה את גוף האשה, ואם היא לובשת פיזמה כזו אין גופה מתלגה כי הבגד מכסה אותה, אבל חלוק עלות להתרומם בעת השינה, וגופה מתגלה. ומטעם זה גם בבית בעת נידותה תלבש פיזמה כדי שבעלה לא יסתכל על גופה שמתגלה. ובכל אופן אין להסתובב בבית או בבית חולים עם פיזמה רק תלבש חלוק, עכת"ד.

החלוק מתגלגל בלילה והיא יושנת ללא צניעות, עכ"ד. וכן ראיתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן רל"ג שאלה ב' נשאל אודות נשים או בתולות ללבוש מכנסיים בשעת שינה תחת הכתונת לילה מטעם צניעות שלא יתגלה בעת השינה, והביא שו"ת אבני צדק יורה דעה סימן ע"ב שהתיר לנשים ללבוש בגד הנקרא מכנסיים בחורף מפני הצינה תחת הבגדים, וכתב דאם ניכר בהבגד מכנסיים של אשה שאינם של איש ואיכא תרתי לטיבותא שאין לובשין אותו כדי להתדמות רק מחמת הקור וגם הוא משונה, על כן נכון המנהג במדינה זו ובמדינת פולין שלובשין הנשים אלו המכנסיים אפילו נשים הצנועות והחסידות ואין פוצה פה על זה, והכא נמי כיון דהכתונת לילה מכסה המכנסיים והמכנסיים משונה משל איש, ואין כונתם להתדמות לשל איש אלא מטעם מטעם צניעות נראה דאין חשש. ועי' בספר לבושה של תורה שם אות י"ד שכתב לגבי מכנסי לילה לקטנות שאם אין צורך ללבוש מכנסיים מה טוב, אך מעיקר הדין מאחר דהם קטנות ובבית נמצאים רק קרוביה ושאיירי בשרה אין חשש עד שנת שש שבע, ומותר להן ללבוש בגדי לילה מעיל ומכנסיים. ואחרי שש שבע יש לחייבם לכל הפחות ללבוש מיד בקומם ממטתם חלוק בית בכדי שלא יסתובבו בבית במכנסי לילה. וכאשר יש אורח

מיוחדים לגברים דוקא אין כאן איסור דלא תלבש. ועוד כל עוד שלובשת חציאת מעליה אין כאן חסרון בצניעות^כ.

לבישת מכנסיים להתעמלות

כ. יש אומרים שנשים שהולכות להתעמלות במקום שמייוחד רק לנשים, מותר לה ללבוש מכנסיים שאינם מיוחדים לגברים^כ. אמנם הפוסקים מיעצים ללבושם מתחת לחציאת.

עשוה מעשה להתדמות למין השני אין בו איסור, ובפרט דהנשים מרגישות בזה צורך רפואי והתעמלות בזה שמגלשות, ולכן אינו כדבר שאין בו צורך ואינו דבר שבקל נוכל לומר לא תגלוש ולא תלבוש. ולכן הנידון העיקרי בענין זה הוא דאולי יש בזה פריצות במה שגולשת לפני אנשים והם יראו תנועותיה, אך המעט דראה בשוויץ הוי נדמה שאין זה בגד תערובות, דכל אחד הולך לדרכו בשטח גדול מאוד מאוד ואין מסתכלים זה על זה, וזה ודאי להצנועות דבר זה, אבל אין נראה שיש בזה מעיקר הדין ובפרט אם הולכת בשעה מוקדמת או מאוחרת שאין שם ריבוי בני אדם, עכת"ד.

כז. עי' בספר הליכת בת ישראל עמוד צ"ב, ובספר מבלושי כבוד ותפארת שהביא שכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א והגר"ח פ שיינברג שליט"א. וכן דעת הגר"ש מילר שליט"א מובא בקונטרס הלכה ברורה וטעמו משום דאין כוונתה להתדמות לאיש על ידי לבישת המכנסיים האלו, אלא כוונתה לעשות התעמלות ביתר קלות. וכל זה לענין איסור דלא ילבש, אולם מצד הלכות צניעות אפילו הפוסקים הנ"ל שהתירו לבישת מכנסיים בכה"ג מ"מ צריכים

כו. עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קי"ח אות ב' שכתב דאם אשה לובשת מכנסיים כאלה בשלג ממש ורק כדי להגן ובאופן שאין דרך אחר להגן אינני אומר אסור. ועי' בספר לבושה של תורה פרק מ"ו אות כ' שכתב אודות הנשים שרוצות ללבוש מכנסיים מתחת חציאת כדי לגלוש בשלג שעשויים לשם עונג והתעמלות, ומאחר שלובשים חציאת על גבי מכנסיים עד למטה אין בזה פריצות שיש בעלמא בלבישת מכנסיים. והביא שו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן קי"ח שכתב לענין לבישת מכנסיים והביא בתחילה את שיטת הב"ח ש"ך וט"ז שמתירים לבישת בד אחד אם הוא מונע צער, וכגון הכא שרוצות ללבוש מכנסיים כדי שלא יפלו בשלג. אך לכאורה מדברי המנחת יצחק נראה דאין להתיר כלל לכתחילה שיהא מצב של צער כדי להתיר לבישה כזו, ורק אם המצב של צער כבר קיים יש למנוע אותו על ידי לבישת המכנסיים. ולכן לכאורה יש להשיב לנשים אלו דאין צורך לצאת מהבית ולצאת להקור אלא יכולים להשאר בבית, אך קשה לומר כן והוא חידוש גדול לומר כן ולא משמע כן בפוסקים, אלא בפוסקים מצאנו דכל דלא

להתחפש כאיש או אשה בפורים

כא. יש אומרים שמותר לאיש להתחפש כאשה בחג הפורים, אמנם הסכמת הפוסקים הוא להחמיר בזה שאפילו בפורים אין ללבוש

לא צנועים כדי להתעמל. ומה טוב אם תמצא מקום שרק נשים מתעמלות שם, עכת"ד. ועי' בספר אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל אבן העזר סימן כ"א הערה ה' שהביא שם שפסק דמותר לנשים ללבוש מכנסיים כשהם מתעמלות בחדר כושר להתעמלות ואין שם גברים, אבל ברחוב או בשוק דודאי אסור ואין להתיר להם. ועי' בשו"ת יבקש תורה חלק ז' סימן מ"ז ענף ג' שציין לשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן ס"ג ד"ה והשתא שכתב להקיש מסברא דכשם שלרבא"י יש לאסור אפילו בגד אחד אע"פ שבשאר הבגדים משונים המזה, ולכן ה"ה אפילו בבגד אחד אע"פ שהוא משונה יש לאסור, וכתב עליו שם דהרי לא ראה שום דימיון כלל דבבגד אחד ששאר הבגדים משונים האיסור הוא משום דסוף כל סוף באותו בגד הריהו בגד איש ולא דרשינן טעמא דקרא בזה, משא"כ כאשר אותו בגד גופא מוכח דהוא בגד אשה לא איכפת לן שיש לו דימיון לבגד איש והא סוף כל סוף הרי הוא בגד שמיוחד לנשים ששום איש לא היה לובש אותו. ואי הכי הרי בגדים שמיוחדים לנשים לתוספת צניעות כבעלייה בהרים שיעורי התעמלות ודאי מותר, ופשוט שעדיף שילבישו מעל זה שמלה, ובמקום שאין גגרים כלל כבשיעור התעמלות ודאי יש בזה תוספת צניעות, עכ"ד.

ללבוש חציאת מעליו כדי להיות צנוע, אך אם על ידי לבישת החציאת זה גורם שפשוט קשה מאוד לעשות את התעמלות יש שהתירו ללבוש מכנסי ספורט באופן שאין שום גברים מסביב. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ח ענף ה' שנשאל מאשה שעוסקת בהתעמלות של ריצה לצורך בריאות גופה, וכדי שתוכל לרוץ היטב היא לובשת מכנסי ספורט, ורוצה לדעת אם מותר לה להסתובב במקום שיש גברים ונשים שעוסקים בספורט. והשיב דלא יודע איזה איסור תעבור אשה זו אם תרוץ במקום זה. והרי איננה מכשילה את הגברים בהסתכלות שהרי המקום מלא נשים, ולמה שישתכלו עליה יותר משאר הנשים. ומשום לא ילבש אין כאן שהרי שהיא לובשת הם מיוחדות לנשים ואינם כלל וכלל לגברים בלבד. ועוד נראה שאין זה חוסר בצניעות שהרי כל המקום מלא עם נשים שלובשות בגדים כאלה, ואף שאין זו סיבה ללבוש בגדים כאלה, אבל היא עושה עושה כן משום צורך הבריאות שלה, והמציאות היא שזה קורה שם, ואין היא מוסיפה פריצות או שום דבר אחר כיון שזה מה שהם לובשים במקום הזה. ולכן באופן כזה שכל הלבישה היא לצורך הבריאות, ומדובר באשה שהיא לא תכשיל בהסתכלות אסורה, ויש שם נשים רבות בלעדיה, מותר באופן כזה ללבוש בגדים

בגדי איש ואשה משום לא ילבש, ולענין לא ילבש בהצגות ראה הערה כ"ח.

למחות בידם. ונראה מדברי המשנה ברורה שלא הביא שום פוסק שמיקל רק את דברי הפמ"ג שמיקל בבגד אחד, ולכן נראה שכוונתו להחמיר. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"א ענף א' שהביא כל הנ"ל והוסיף עוד טעם שנראה להזהר ממלבושי אשה משום שיש כאן חשש איסור תורה, שהרי גם הפמ"ג מיקל רק מהטעם שבגד אחד בלבד של אשה אבל אם מחליפים כל הבגדים כגון אלו שמתחפשים בפורים עד שנראה כמו אשה מהפמ"ג מוכח שיש כאן איסור תורה. ולכן חוץ מכל האזהרות של גדולי עולם שאמרו לא להקל במלבושי אשה בגלל המכשולות שיצאו מזה, יש גם חשש של איסור תורה ממש. ועי' בחוט שני הל' שבת חלק ד' עמוד רע"ט שכתב בענין לא ילבש בפורים, דהרי הרמ"א שם כותב שמה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעמלא, ויש אומרים דאסור, אבל המנהג להקל. ובשער הציון ס"ק נ"ג כתב דבאמת בדור שלנו שהדור פרוץ היה ראוי לאסור לאיש ללבוש בגדי אשה ואשה ללבוש בגדי איש. וכן בשער הציון שם ס"ק נ"ד כתב דדע שמה שהתירו היום להתחפש בפורים הוא משום שמחה, אבל אלו המתחפשים כדי להראות כמו אשה כדי שיוכלו להתערב בנשים וכדו', ודאי שיש בזה איסור דאורייתא של לא ילבש, ואין לזה שייכות להיתר זה בפורים. ועי' בספר שערי ימי הפורים (טשזנר) שכתב

כת. והנה הרמ"א באו"ח סימן תרצ"ו סעיף ח' כתב דמה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעמלא. ועי' במשנה ברורה שם ס"ק ל' שהביא בשם הב"ח שיש לבטל מנהג זה של לבישת בגדי אשה לאיש ולהיפך. ולמעשה המעיין בהב"ח יראה שהביא מהיראים שיש לתת לב על מה שנהגים בפורים לשנות מאיש לאשה וה"ה להיפך ואין מוחה ואם לובשים בגדים אלו בכוונה לתקשט כאשה או כאיש ודאי שיש בזה איסור, וכבר השיב ה"ר יהודה מינץ ז"ל על מה שמבואר בתשובתו דכיון שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים אין בו איסור ודמי להעברת שער בית השחי והערה כדי שלא להצטער או ראיית מראה כדי שלא יחבול בו המסתפר בעצמו, והשיג עליו הב"ח ממה שכבר כתב ביראים לגבי שמחת חתן וכלה שיש איסור אף שהוא במקום שמחה, ועוד אין להביא ראיה מצער משום דהכא משום שכשמנצלים משום צער אין שום ברירה, משא"כ בשמחת חתן וכלה או שמחת פורים אפשר בענין אחר. ועי' בט"ז ס"ק ד' שהביא שיטת הרמ"א שם והב"ח והסיק דהמחמיר כהב"ח תבוא עליו ברכה כי יש הרבה מכשולות ח"ו מזה כשהולכין ביחד איש ואשה ואינו ניכר. ועי' במשנה ברורה שהעתיק את דברי הט"ז והב"ח והוסיף עם דברי הפמ"ג שאם כל המלבשים הם של איש ורק מלבוש אחד של אשה וניכרת היטב, אפשר שאין

שלמה השמטות לסימן סימן קפ"ב ס"ק ט"ז אות ו' שכתב דאפשר שאין למחות בהם שלובשים בגדי נשים בפורים, אמנם יום או יומיים לפני פורים בשביל מסיבות פורים וכדומה צ"ע אם יש בהם על מי לסמוך, וכך הביא בשם גדולי הוראה שליט"א. ועי' בספר לבושה של תורה חלק ב' סימן נ"ז אות כ"א שכתב בנוגע לקטנים ביותר בפורים יש מקום להקל בלבישת בגד אחד או שנים באשר מעיקר הדין הכרעת הפוסקים הוא דאפילו אצל גדולים מותר אם ניכר היטב שהוא זכר או נקבה. ובפרט אם הבגד גדול מדאי שלא מתאיים בכלל למידת הקטן שהוא עוד סברא להקל לקטנים.

ובספר ארחות רבינו חלק ג' עמוד ס"ס"א הביא כמה הוראות מבעל הקהילת יעקב זצ"ל בענין להתחפש בפורים ונביא דבריו כאן. לגבי להתחפש בפורים מאחר שיש דעות בזה אפשר להקל דעד גיל חינוך אפשר להקל דאין איסור דלא ילבש בזה, ובהגיע לחינוך יש להחמיר לא להתחפש בתחפות שיש בה לא ילבש. לילדיו של הגאון זצ"ל אסר להתחפש ילד כילדה וילדה כילד אבל אם הם התחפשו בתחפושות אחרות. ועוד ציין שם למכתב שנדפס בעיתון המודיע אדר תשל"ג מרב אחד שכתב לאסור בפורים להתחפש לליצן משום דדמות זו המצאת הגוים עבור ימי ההוללות שלהם וכל עניני הוללות וריקנות. ובעל הקהילת יעקב זצ"ל קרא את המכתב ואמר דלמעשה מותר להתחפש כליצן וכך עשו כל הדורות עוד לפני מאה שנים.

לסיכום הדברים בענין הנ"ל דהרי יש אומרים שהגברים לובשים שמלת אשה בפורים והיו גדולים שהתנגדו לזה, משום דיש בזה איסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה. אבל כידוע שהרמ"א בסוף הלכות פורים קיים את המנהג וכתה שאין איסור בדבר מאחר דאין מתכוונים אלא לשמחה בעלמא, אמנם בדרכי משה עצמו מובא שרק יישב המנהג וסיים דטוב להחמיר, ולכן הרבה רצו לבטל המנהג, ויש שאמרו דוקא בבגד אחד אפשר לשנות, ויש אומרים שכל ההיתר להתחפש היה רק לילדים אבל מבוגרים ודאי שאין להם להביא לעצמם לאיסור דאורייתא. ובזמן האחרון הוסיפו קולא נוספת שמתחפשיים כבר כמה ימים קודם פורים, אבל המעיין בשו"ת מה"י מינץ שהוא ראש המתירים יראה שכל ההיתר בזה הוא דוקא בפורים עצמו שני לילות ויום אחד. על כן הרוצה לקיים המנהג ישראל להתחפש יכול למצוא מספיק סוגי תחפושת להתחפש בהם מבלי להכנס לשאלות של קולות דחוקות של חשש איסור דאורייתא, אך מיקל ללבוש רק קצת בגדים של אשה עד שניכר בין איש לאשה יש לו על מי לסמוך, אבל אין לגבר להתלבש לגמרי כמו אשה, אך העושה כן אין למחות בו בחוזק יד דהרי יש מתירים בזה ובלבד שישמור על גדרי צניעות. אבל להתלבש כמו אשה ולהסתובב בין הנשים ודאי שאסור, ואין ללבוש בגדי נשים כמה ימים לפני פורים ורק לילדים מתחת לגיל מצוות אפשר להקל להם ללבוש בגדי נשים כמה ימים קודם חג הפורים. ושוב מצאתי בכרם

ולענין איסור דלא ילבש בהצגות עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן רנ"ח שנשאל אודות הצגה שנשים עושין לנשים האם מותר להם ללבוש כגברים. והשיב דנראה דאע"ג שלובשת הבגדים רק בין הנשים גם כן אסור, וטעמו אפילו שלא מכוונים להתקשט להיות כאיש אלא עושין כן משום שמחה, וגם הרמ"א בהל' מגילה מביא ב' דעות ומקיל כסברת המקילים, מ"מ היינו התם דנהגו כן משום שמחת פורים או שמחת חתן וכלה דהוי מצוה אבל היכא דלא הוי מצוה לשמוח מהיכי תיתי להתיר. ועוד שהב"ח כבר צווח שאין להקל בפורים ושמחת חתן וכלה כי יש הרבה מכשולות, ואפילו רק בבגד אחד יש להחמיר, ואם יש הצגה כזה י"ל שאסור להסתכל ע"ז אפילו הנשים, עכ"ד, ועוד מצאתי בהסכמת של בעל השבט הקהתי שליט"א לספר היקר מלבושי כבוד ותפארת שכתב דכאן המקום לעורר מה דיש מקילין דבעת שעושין הנשים הצגות דלובשין הנשים בגדים של אנשים. וזה איסור גמור אפילו שלובשין הבגד רק דרך ארעי, וכמו שכתב ביראים סימן צ"ו דאסור ללבוש אפילו דרך ארעי ודרך שחוק. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ז' סימן מ"ג שהחמיר בזה מאוד. אכן מצאתי בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' יורה דעה סימן כ"א ששמע שבעל הקנה בושם זצ"ל היקל בזה היכא שאינה הולכת בין האשנים ועדיין ניכר שהיא ילדה ולא ילד שרי, ועי' שם בתשובה שהאריך להבין קולא זו, ואם באמת פסק כן. ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ס"ד אות א' שכתב

דלכתחילה אין לעשות כן, ומדלא חילקו הפוסקים ש"מ דאף בקטנות שהגיעו לחינוך הדין כן. ובספר שו"ת י"ד משה תשובות מהגר"מ פיינשטיין עמוד ס"ה הביא דנשאל בזה האם מותר לגברים ללבוש בגדי אשה וכדומה בהצגות, והשיב דלילדים מותר, ולגדולים אסור, ואם יש היכר הפמ"ג באו"ח סימן תרצ"ו משב"ז ס"ק ד' היקל, וכן מובא במשנה ברורה. ועי' בספר אורחות רבינו חלק א' עמוד רכ"ז אות ו' שכתב שהגריי"ק זצ"ל אסר לילדות קטנות בכיתה א' ללבוש בהצגה בגדי ילד, אף שבאות להצגה רק נשים, וכן אסר ללבוש רק חצי מהבגדים, כגון מכנסיים ועל זה ללבוש שימלה. ומענין לענין באותו ענין מצאתי הערה חשובה בכל הנ"ל שיש לדון עליו לגבי על הצד שמותר להתחפש כאשה וכדומה בפורים או להצגה, אולי יש לאסור להסתכל בפורים על גבר המחופש לאשה בתחפושת אע"ג דאינו אשה, משום דלא גרע מבגדי צבוענין של אשה דאסור להסתכל בהם כיון דעל ידי זה בא לידי הרהור עבירה, וכ"ש גבר המחופש לאשה, ובשו"ת רבבות אפרים חלק ג' סימן ת"ע אות ג' הביא הערה זו וכתב דהעולם נדמה לו שמיקלין בזה. ונלענ"ד דעל ההערה של הסתכלות בבגדי צבוענים לכאורה יש לדון אם באמת יש כאן איסור הסתכלות בבגדי צבוענים של אשה כל זמן שלא מכירים את בעלת הבגדים האלו. והנה במסכת עבודה זרה דף כ': כתב דאסור להסתכל בבגדי צבוענין של אשה אחרת שמכירה אפילו אינה עליו, משום דמביא לידי הרהור,

חיוב חינוך בלאו ילבש

כב. כתבו הפוסקים שיש לחנך הילדים לא לעבור על לאו דלא ילבש, ונחלקו גדולי הפוסקים מאיזה גיל התחיל החיוב לחנך אותם. יש

מכירה, אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה עכ"ל. אבל פשוט שכל הסיבה שיבא להרהר אחריה, הוא משום שהוא חושב על האשה שהם הבעלים של הבגדים, שהרי הוא רואה את הבגדים ונוכר באשה. אם היה איסור כאשר בגדים אלה הם על אשתו, במקום לחדש "אפילו אינם עליה" היו צריכים לומר "אפילו הם על אשתו". וכיון שלא הזכירו כזה חידוש, מוכח שאין כזה חידוש. מותר לבעל להתייחד עם אלף נשים כאשר אשתו נמצאת עמו שהרי היא שומרת עליו. לכן אם אשתו לובשת בגדים אלה, במקום לחשוב על האשה הזרה הוא יחשוב על אשתו שהרי זה מה שהוא רואה. ומה לו להרהר אחר דבר שאיננו כאן אם יש לו פה אשתו שהיא כן נמצאת כאן. לכן מותר לו להסתכל על בגדי צבעונים של אשה אחרת כאשר אשתו לובשת אותם, עכ"ל. ולפי זה נראה דיש להקל להסתכל על גבר המחופש בבגדי צבעונים של אשה אחרת בין אם מכירה וכ"ש אם אינו מכירה. אך מצד ההערה של הסתלות בנשים יש לעיין בזה, מיהו נראה דהתשובה יהא תלוי בהנהגה של האיש אם הא ירהר אחר גבר שמחופש כאשה או אה"נ יש לו למנוע מלהסתכל עליו, אולם מי שאינו מהרהר על דברים כאלו אין איסור להסתכל, ולכאורה על זה כתב בעל הרבבות אפרים שליט"א שם דהמנהג שאין להחמיר, ועיין.

וכך נפסק להלכה באבן העזר סימן כ"א סעיף א', ולפי זה יש לעיין בבגדי צבעונים שאשתו שאלה מחברתה האם יש איסור להסתכל עליה, או על גבר שלובש בגדי צבעונים של אשה אחרת. ומצאתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' סימן רכ"ז שנשאל בזה והשיב דלמעשה ודאי תמיד שעדיף שאין להודיע לו דלמי שייכה הבגדים האלו, אבל נראה שאם הבעל יודע של מי הם הבגדים גם כן מותר לו להסתכל, וטעמא דמילתא הוא משום דעכשיו פקע שם של בעלת האשה מהבגד ואינה שייכת לה יותר, אלא לאשתו. ולכן אינו חושב על האשה אחרת בעת שרואה, דהטעם שאסור להסתכל כתב במאירי שם דמאחר שהוא מכירה ושהם בגדי צבעונים שמיפין את האשה בלבושם, הרי הוא צייר בלבו כאלו היא לבושה בה ובא לידי הרהור, ולפי זה אם כבר פקע שם של הבעלים כבר אינו מהרהר על האשה שהיה הבגד שייך לה פעם. ואה"נ אם הבעל מרגיש דמהרהר כשמסתכל בבגדיה יזהר שלא יסתכל בבגיד עד שיעבר זמן שאשתו תלך בה ויתרגל בה ואז כבר לא ירהר. ושוב השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל וז"ל בדבר השאלה אם מותר לבעל להסתכל על בגדי אשתו הצבעונים שאשתו שאלה אותם בזמן שאשתו לובשת אותם. בשולחן ערוך אבן העזר סימן כא סע' א' כתב וז"ל: ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא

אומרים כבר מגיל שלש שנים צריכים להזהר בזהב, ויש מקילים יותר

התורה כולה. ולכן נראה שאין להלביש ילד עם בגדי ילדה ולהיפך. ועי' בספר כרם שלמה ס"ק י"ז אות ג' שהביא מהמנחת יצחק ועוד שאסור להלביש קטן בגד אשה או איפכא ככל איסורים שבתורה ואפילו פחות מבן ג', ועוד יתכן דאיסורא דלא ילבש אזלא נמי על המלביש עי' שם.

והנה הסתפקנו מאחר שיש אומרים שאין לנשים ללבוש מכנסיים מצד איסור לא ילבש, לכן יש לעיין לקטנים שפחותה מבת ג' שנים האם מותר להלביש אותם במכנסיים, ובפרט במה שמצוי שמי שיש לו בנים ואח"כ נולד לו בת ולא רוצים לקנות תמיד פיזומה ובגדים חדשים כיון שאפשר להלביש את הילדה הקטנה עם המלבושים של הבנים היותר מבוגרים, האם יש בזה איסור, ולפי מה שהבאנו מספר כרם שלמה ס"ק י"ז אות ג' שאסור להלביש קטן בגד אשה או איפכא ככל איסורים שבתורה דאסור למספי ליה בידים ואפילו פחות מג' שנים והביא כן מהמנחת יצחק חלק ב' סימן ק"ח, ולכאורה לדבריו יש להחמיר בכה"ג. אמנם שוב מצאתי בשו"ת מנחת פרי חלק ב' סימן ס"ו שנשאל בזה והעלה לדינא דודאי שיש איסור להלביש לקטן בגד אשה וכן לקטנה בגד איש ככל האיסורים שאסור לספות לקטנים וכן שייכים גרי חינוך קטנים וקטנות בלאו דלא יהיה כלי גבר על אשה וכמבואר בסימן שמ"ג ובמשנה ברורה שם. מ"מ במקומות שרגילים להלביש מכנסיים גם לבת קטנה עד גיל שלש ולא מקפידים על צבע

כט. דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א. ועי' בכל זה בביאור הלכה סימן ע"ה ד"ה טפה, ובמשנה ברורה סימן שמ"ג ס"ק ג'. ובהליכת בת ישראל פרק ד' סעיף ד' בכל זה. ועי' בחוט שני הל' שבת חלק ב' עמוד שי"ד שהביא שם מעשה שהיה עם אב שנכנס להחזון איש עם בתו הקטנה כבת 4-5, והילדה התחפשה בפורים לילד ולבשה מכנסיים, אמר החזון איש לאביה שאסור לעשות כן שאין זה צנוע. וביאר את החזון איש דבריו שהרי כל מה שהותר להחפש בפורים ואף שגבר ילבש שמלת אשה ואשה כלי גבר היינו שיסודו של האיסור הוא משום שלא להדמות לאיש או לאשה אבל לא משום חסרון צניעות, וכשעושה כן בפורים לשם שמחת פורים אין בזה איסור, אולם מה שנוגע לחסרון צניעות אין לזה שייכות להתיר זה שהרי סוף סוף איכא בזה חסרון צניעות ומה שייך להתיר זה משום שמחת פורים, ואח"כ נתן החזון איש מגבת לאבי הבת כדי לכסות אותה עד שתגיע הביתה, ע"כ המעשה, ושוב ראיתי בספר שו"ת וישמע משה תשובות ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א עמוד רל"ב ששאל האם מותר לילדה בגיל 4 שנים להתחפש כמו ילד, או שיש בזה משום לא ילבש. ולא התיר הרב שליט"א, ושוב שאל עד איזה גיל יש להתיר, והשיב דבר זה לא מתאים בשביל חינוך. ולמעשה עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קי"ח אות ד' שכתב דדבר פשוט ששייכים גרי חינוך קטנים וקטנות בלאו דלא יהיה כלי גבר על אשה כמו בכל

עד שש שנים^ל. ויש מי שאומר שהגיל הוא כשהילדים מבינים ומתביישים מזה שלובשים בגדים של מין השני, וכן הוא מסתבר למעשה^{לא}.

גרביים של נשים

פג. גרביים של נשים אינם בכלל בגד לגבי הדינים של לא ילבש, ולכן מותר לאיש ללבוש גרביים אפילו בצבעיים המיוחדים לנשים כגון אדום וורוד^{לב}.

ועי' בספר רבבות ויובלות חלק ב' סימן תפ"ט-ת"צ שנשאל במה שנוהגים בפדיון הבן להלביש את התינוק בתכשיטים היאך שרי ה"ז איסור ספיה של לא ילבש בידים, ואיסור ספיה הוא אפי' לקטן פחות מגיל חינוך. והשיב בקצת אריכות, ותמצית דבריו הוא שנראה דהאיסור של לא ילבש הוא כשלובש, אבל בפדיון הבן המנהג לא להלביש את התינוק אלא שמים את התכשיטים עליו וזה שימה ולא לבישה, ובוזה יתכן דלכולי עלמא מותר, ועוד הביא דהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר דתמה תמיד שעושות כן, ואולי גם זה לא דרך לבישה, עכ"ד.

לב. ספר כרם שלמה השמטות לס"ק ט"ז בשם גדולי הוראה שליט"א. וכן נקט בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן תקל"ד אות ב'. ובספר מלבושי כבוד ותפארת פרק א' הערה כ"ה הביא את דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א המובא בספר כרם שלמה והלך לברר אצלו הבנת הענין, והוא אמר דהיתר ההיננו דוקא בלובשם מתחת למגפיים ואינם מתגלים כלל, ולשיטתו מתיר מטעם בגד תחת בגד שלא עשוי להתגלות, אבל גרביים שלובשים בדרך כלל שהם נראים

או סוג מסוים, מותר להלביש בגיל זה מכנסיים ואין בזה כל איסור. ואם צריך להלביש לבת מכנסיים מעל גיל זה לצורך בריאות וכדומה כגון שצריכה הרבה לזחול ולפתח את השרירים כיון שעדיין אינה יכולה להלך יכולה להלך יש להקל להלביש לה מכנסיים, אך בכה"ג יש להלביש מכנסיים המיוחדים לבת או שבבגד אחר יהיה ניכר שהיא בת, עכ"ד. וכן השיב לי בתשובה הגר"א נבנצל שליט"א.

ל. עי' בספר הליכת בת ישראל שם.

לא. בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד' סימן ס"ב אות ד' כתב דלענין חינוך לגבי דיני לא ילבש גבר נראה שכל זמן שהילד או ילדה צריך לאמו לא שייך חינוך לזה ואין בזה אפילו מנהג לחנוך בכה"ג, ורק מזמן שהנשים מתחילות ללבוש את הילדים דוקא בבגדים מיוחדים לתינוק ולתינוקות אז אולי יש ענין להתחשב מצד מנהג צניעות אפילו שהתינוק והתינוקות אין להם שום הרגשה בזה. ורק כשהתינוק ותינוקות מרגישים ומתביישים מהענין של בגדים שמתכבדין ומתחשבין שייך לחנכו בהאיסור לאו דלא ילבש שמלת אשה, עכ"ד.

לבישת נעליים

כד. כתבו הפוסקים שנעליים נחשבים כמלבוש ששייך להגדרים של לא ילבש, ויש הרבה נעליים שניכירם שהם מיוחדים לנשים והרבה מיוחדים לגברים, אולם בנעלי בית וכדומה הרבה נראים שווה לנשים ולגברים, ולכן על פי רוב מותר, אך כשיש איזה סימן שבולט כגון הצבע וכדומה נראה שיש להחמיר^{לג}.

לבישת כובע של איש או אשה

כה. אין ללבוש כובע של נשים ואין לנשים ללבוש כובע שמיוחד לאנשים, וראה הערה לד.

סימן גלוי שמיוחד לנשים, אך דברתי עם מורה הוראה שליט"א שהסתפקו בזה, ולכן צ"ע למעשה ויש לעשות שאלת חכם לברר כיצד נוהגין, כיון שלפעמים זה קורה שנמצאים בבית וצריכים להלביש נעלי בית כדי לעשות איזה דבר מסוים ולא מוציאים את הנעלי בית שלו ומיד לוקח של אשתו, ואז שעושים כן רק מאיזה סיבה שיהא יותר נוח יש להקל, אך בכל מקרה כדאי לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין.

לד. שו"ע סעיף ה', עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן ס"ג שדימה מלבוש הכובע של אנשים למלבוש מכנסיים, ובשו"ת אבני צדק סימן ע"ב כתב דלגבי כובע של אנשים לא יעולי לאשה לשנות את צורתו, וכן יש אומרים דאפילו אם מנהג המקום הוא שנשים לובשים כאלו כובעים וכדומה לא מהני כל עוד שהכובע הוא כלי גבר. ובשבט הלוי שם כתב דמה דמצינו היום שנשים לובשים כובע הואיל דהוא מיוחד לנשים מותר כיון דאינו דומה כלל לכובע של אנשים.

אפילו אם לובשים מכנסיים ארוכים נראים הגרביים בדרך הליכתו, לא גרע משאר כל בגד שנראה ונכלל בכלל האיסור.

ולפי זה יש לעיין במה שרואים לפעמים גברים שלובשים גרביים שיש עליהם צבעים חזקים כגון אדום וכדומה שבדרך כלל לובשים הנשים, האם יש בזה איסור, או שמא אפשר להגדיר כבר את הגרביים האלו כמלבוש שווה לנשים ולגברים, או שמא אצל הגויים הגברים לובשים גרביים עם צבעים האלו ששייכים לנשים, וצ"ע בזה.

לג. עי' בשו"ת משנה הלכות חלק י' סימן קט"ו אריכות בזה, ונשאלתי ממי שיש לאשתו נעלי בית הנפוץ בזמנינו הנקרא "קרוקס" שכולם דומים בין לנשים ולגברים, ורק על ידי צבע שלהם אפשר שיש צבעים המיוחדים דוקא לנשים והשאר דומים בין לנשים ולגברים, ושואל האם מותר ללבוש בבית את הקרוקס שיש לאשתו שהם בצבע אדום או וורוד, ויש לומר שאסור כיון שהוא

כפה המכסה את הראש

כו. כפה שמכסה את הראש מיוחד לאנשים, ולכן אסורות הנשים ללבושה, ואם לובשת אותו מתחת צעיף או שאר כיסוי ראש ראה הערה לה.

לבישת פאה נכרית לגבר

כז. נחלקו גדולי האחרונים אם איכא איסור דלא ילבש בגבר שלובש פאה נכרית, וראה הערה לו.

דפשיטא דאין לברך רק בכסוי זה משום דמחמירים לברך בגילוי ראש משום מראית עין. ולכן יש פוסקים שהתירו להשתמש עם גלולות ושמפו שעוזר להחמיר שערות במקומות שחסר, וגם מתירים לעשות פועלות שונות שמונעים מיותר שער ליפול מהראש כדי שישאר אצלו ראש מלא עם שערות משום דכל אלו תחבולות לא הוי תקוני נשים. ועי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ד' סימן מ' אות י"ח שנשאל לגבי מי שנקרח ראשו אי שרי להניח שערות זרות, ומה דינם לגבי חציצה בתפילין, והשיב דאם יש דבר כזה הרי זה מותר ללבושו. [ולגבי חציצה בתפילין אם הוא פאה נכרית שיכול להסיר בכל עת שרוצה אף שהוא לנאותו שהוא בוש מלגלות ראשו בבית הכנסת יניח את של ראש בלא ברכה וכשיבא לביתו יגלה ראשו ויניח תפילין בברכה.] ועי' בספר ארחות רבינו חלק ג' עמוד ס' שהביא שפעם לבש בחור פאה נכרית וכל יתר בגדיו היו של גבר, ואמר בעל הקהלות יעקב זצ"ל שיש להעיר לו שלא ילך עם הפאה משום לא ילבש אף שזה רק בגד אחד של אשה, ואמרו להגאון זצ"ל שהיום גם גברים הולכים

לה. בספר מלבושי כבוד ותפארת פרק א' סעיף ט' ובהערה שם העיר דלפי זה אפילו אם הנשים צריכים כיסוי ראש כגון במצב שאשה לא מכסת את שער ראשה וכדומה, או כגון שרוצה להכנס לבית הכנסת להתפלל וממציאים להן כיסוי מטעם הבית הכנסת, ידקדקו הגבאים לרכוש את הכסויין המיוחדות לנשים עבור זה ולא ישתמשו לצורך כך בכפות של גבר, דאין להתיר משום זה חשש איסור.

ואם הנשים רוצים ללבוש הכפה מתחת לבגד עי' לעיל במה שכתבנו לגבי הלבשת בגד תחת בגד ותלוי בזה.

לו. והנה עי' בשו"ת לבושי מרדכי או"ח מהדו"ת סימן ק"ח שנשאל אודות מי שיש לו קרחת בראשו האם מותר לו להשיב על ראשו פאה נכרית, והשיב דלמעשה אין איסור דלא ילבש ואפשר משום טעמו של הב"ח המובא בש"ך סימן קפ"ב ועוד דאפשר דלא חשוב כלל כשמלת אשה, והא אדרבה מצאנו כמה אחרונים שאסרו לנשים ללבוש פאה נכרית, ולכן נראה דאין לחוש לזה משום לא ילבש, ועוד השיב שם לענין ברכות

שעון של אשה

כה. מותר לאיש ללבוש שעון שמיועד לאשה אם כוונתו לבדוק את הזמן ולא להתקשט בו.¹

טבעת של אשה

כט. ללבוש טבעת של אשה לכאורה לא עוברים באיסור של לא תלבש ובפרט כשלוכשים אותו כדי להביא אשתו וכדומה, אמנם מצד חוקת הגוים אפשר שאסור וראה הערה^{לח}.

עם פאה נכרית, והשיב דאם כן אפשר שלא צריך למחות.

לז. עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן צ' ענף ד' שנשאל בזה והשיב על פי גדולי האחרונים הב"ח והחכמת אדם שכל עוד שהאיש או האשה מתכוונים לא להתקשט עם המלבוש כגון אשה שלוקחת מקל של איש כדי שלא תיפול מותר ואין שאלה של לא תלבש, ולכן פסק לדינא שמותר לאיש ללבוש שעון אשה אם כוונתו לדעת מה השעה, וכן מותר ללבוש משקפיים של אשה אם עושה כן כדי שיוכל לראות יותר טוב, וכן פסק הגר"ש וואזנר שליט"א, והגר"ש אלישיב שליט"א הסכים להקל, אך הוסיף דבשעון זהב שהוא מוכח שלשם תכשיט הוא לא יועיל כוונתו ואסור לאיש ללבושו. וביאור עוד שכל מה שהיתר החכמת אדם הוא משום שהדוגמאות שהביא לא היו שייכים לתכשיטים, עכת"ד.

לח. מצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן צ' ענף ג' שכתב דיש לעיין אם מותר לאיש להביא טבעת לאשתו על האצבע שלו, והנה הגמ' בשבת דף ס"ב.

מביא שפעמים אדם מביא טבעת שיש עליה חותם לאשתו ומניחו על ידו עד מגיעים להאומן כדי לתקנו. ומשמע מכאן דאע"פ שהטבעת אינו נחשב כמלבוש כיון שדרכו להוליכו למקום אחר, ולכן לכאורה אין איסור של לא תלבש. אך יש לעיין בזה היטב דמאחר שהטבעת מיוחד לאשה למה אין כאן איסור לא תלבש. ושמא יש להתיר כיון שאין כוונת האיש להתקשט בטבעת אלא יותר קל לו ללכת עם הטבעת לבושה באצבעו, ומעשה לדינא נראה דאם הטבעת עשוי לקישוט אם לובשים אותו כדי להוליכו וכודמה אין איסור כלל אבל לפי הש"ך ס"ק ז' יש לעיין אם מועיל בכה"ג מה שלא מכיון להתקשט, עכ"ד. ושוב מצאתי שכן פסק בשו"ת תורה לשמה סימן רי"ד ומובא בספר והערב נא חלק א' עמוד תי"ג להגר"י זילברשטיין שליט"א. ובספר פאת זקנך עמוד ק"ב הביא דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בענין לבישת טבעת בגברים ופסק דהיות שלהרבה גברים יש טבעת, וזו טבעת שמיוחדת לגברים, אין בזה משום לא ילבש. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן רל"ג שאלה א' שכתב לגבי השאלה

להרכיב על אופניים

ל. אע"פ שיש אופניים מיוחדים לנשים ואופניים מיוחדים לגברים שמשנים במראה, מ"מ אין איסור לאיש להרכיב על אופניים המיוחדים לנשים אם אין כוונתו אלא להקל עליו איזה דבר וכדומה. אולם במקום שאפשר למנוע מזה מה טובל^ט.

ילבש מ"מ אין לעשות כן ובפרט ירא שמים.

לט. דעת הגר"י בעלסקי שליט"א. ועי' בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן ס"א שנשאל אודות בנות קטנות בין גילי שבע לעשר שרוצות לרכוב על אופניים של גלגלים האם מותר מצד הדין או שמא איכא בזה לא ילבש, או עכ"פ מצד חינוך. והשיב אחרי אריכות דאם נימא דאשה הנוסעת באופניים שייך למיסר משום לא ילבש, הרי אם עושה זאת כדי להגיע למחוז חפצה וכדומה ממילא אין חילוק בין איש לאשה ואפשר לומר דזו דרכו של איש דוקא, ואז לכאורה אין איסור. אך יש לעורר דיש אופניים שמייוחדים לנשים שהם בלי ברזל המחבר חלקי האופנים למעלה, שבין הכידון-המנהיג לבין מושב האדם על האופניים באופני גבר יש ברזל למעלה המחברם, ובאופני אשה אין ברזל שם ופתוח כלפי מטה, ואם כן כיון דדרכם בהשתמשות שוה ועוד צורת האופניים שונה, היה מקום להתיר דאין רצון האשה להתדמות לגבר בזה ומציאות השתמשותם שוה, וגם ניכר בצורת האופניים בין אופני איש לאופני אשה יש כאומר מקום להתיר.

ולענין צניעות לנשים לא לרכוב על אופניים עי' בספר חשוקי חמד על מסכת

של הלבשת טבעת לגבר האם יש בזה משום לא ילבש, והנה הרמב"ם הל' שבת פרק י"ט הלכה ג' כתב דטבעת שיש עליה חותם מתכשיטי האיש הוא ואינה מתכשיטי האשה, ושאין עליה חותם מתכשיטי אשה ואינה מתכשיטי האיש. ולפי זה אשה מותרת ללבוש רק טבעת שאין עליה חותם, ואיש מותר ללבוש רק טבעת שיש עליה חותם. ואע"ג דאיתא במסכת שבת דף ס"ב. שאמר רבא פעמים שאיש נותן טבעת שיש עליו חותם לאשתו להוליכה לקופסה ומניחתה בידה עד שמגעת לקופסה ופעמים שהאשה נותנת טבעת שאין עליה חותם לבעלה להוליכו אצל האומן לתקן ומניחו בידו עד שמגיע לבית האומן. כבר תירץ על זה בשו"ת תורה לשמה סימן רי"ד כיון דאינו לובשו אז להתקטט אלא להוליכו לאומן ליכא חשש, וכן בבינת אדם סימן ע"ד דמותר ללבוש תכשיט אם אינו מכוין להתנאות אלא מחמת סיבה אחרת. ויש להסתפק בזמן הזה דאין דרך האנשים בדרך כלל ללבוש שום טבעת, אפילו עם חותם אולי אסור ללבוש לאיש אפילו טבעת עם חותם דמיתחזי על ידי זה לאשה, וצ"ע. וכידוע שבשו"ת אגרות משה בכמה מקומות כתב לגבי הלבשת טבעת לגבר שאף שאין בזה איסור דלא

להשתמש במטריה של נשים

לא. מותר לאיש להסתובב עם מטריה של נשים או להיפך כיון שכוונתו להגן על עצמו מהגשם.

פסחים עמוד מ"ג נשאל האם מותר לילדה לרכוב על אופניים, והשיב דנראה דלא ראוי שילדה וכל שכן אשה תרכב על אופניים, משום דבמסכת פסחים דף ג'. נאמר לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בוב קראו מרכב, ובאשה קראו מושב, ורש"י פירוש לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה. ורבינו חננאל הוסיף והוא דרך גנאי באשה, ומכאן נלמד שאין ראוי לנערות וילדות לרכב על אופניים. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' סימן שי"ג מה שכתב בענין צניעות לבנות ישראל לגבי רכיבת אופניים.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ח ענף א' שנשאל בענין אשה חרדית בעלת תשובה שרוכבת עם בעלה על אופנוע הנקרא מוטרסייקל בלע"ז דהיינו שהיא יושבת מאחורה ואוחזת בבעלה, והשאלה היא אם אין בזה חסרון בצניעות. והשיב אחרי מקצת אריכות והוכחות שבעצם מותר לה להרכיב עם בעלה כיון שיש סכנה אם לא תרכיב נכון, אבל אף שאין לאסור מן הדין, מ"מ מי שיכול להרכב ברכב צנוע בזה ודאי עדיף טפי.

ולענין אשה שנוהגת אם יש בזה איסור דלא תלבש, בשו"ת אבני ישפה שם ענף ב' כתב דשמע מאברך שדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א הוא לאסור לנשים אף בשעת הדחק גדול לנהוג ברכב

משום האיסור של לא תלבש אשה שמלת גבר. ותמה מאוד על זה דהרי מבואר מכמה מקומות דלגבי דינים אלו הכל תלוי לפי מנהג המדינה ולא קבע התורה דברים ברורים בזה דהרי כל מקום משתנה בכל דור ודור. ויותר מזה הרי הגר"א בסימן קפ"ב כתב לפי לישראל אחת דמנהג המדינה נמדד כפי הלבוש של הגוים, ולכן כיום שהמציאות היא שהנשים נוהגות בכל מדינה כולה. ואין זה מלבוש גבר בלבד רק מלבוש של כולם, אלא נראה שברור דאין שום חשש דבר, ומותר.

ולענין אם מותר לנשים לעבוד בעבודות הידועות לכל כעבודת גברים כמו עבודת בנין או נהיגה באוטובוס וכדומה, ראיתי בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן נ"ט ענף ב' שנשאל בזה והשיב, דנראה שודאי שאסור ויש להרחק מן הכיעור והדומה לו, ובודאי דאיכא בזה משום כל כבודה בת מלך פנימה, וסרך בדבר מה שאסור להשתמש אשה כמובא באבן העזר סימן כ"א סעיף ה'. ועוד ציין לדברי האגרות משה ביורה דעה חלק ג' סימן ע"ג שטרח ללמד זכות בהיתר דחוק גדול במה שנהגו לקחת מורות ללמד לימודי קודש או חול לילדים, עי' שם טעמו, ולמעשה הסיק דאין היתר לאשה לעבוד בבנין או שתנהג אוטובוס, עכ"ד.

מ. שו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן ס"א, ושו"ת רבבות אפרים חלק ז' סימן

אשה להסתובב עם מקל

לב. מותר לאשה ללכת עם מקל כדי שלא תיפול^{מא}.

אשה ללכת עם כלי נשק

לג. אסור לאשה להחזיק כלי נשק וכדומה כיון שזה נחשב ככלי גבר, אך יש אומרים שבמקום סכנה אפשר להקל להחזיק נשק וכדומה^{מב}.

רמ"ח, ובשו"ת קנין תורה חלק א' סימן ס"ח, וכן דעת הפוסקים. וראיתי בספר שו"ת וישמע משה תשובות ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א עמוד רס"ב שנשאל אם מותר לגבר להשתמש עם מטריה של אשה, והשיב שיקנה מטריה חדשה בשבילו, פעם אחת כשנשאל על זה התייר, אבל הפעם התחמק מלתת תשובה ברורה בזה, כנראה שיש הידור לחוש שלא ללכת עם מטריה המיוחדת לנשים, עכ"ד.

מא. בינת אדם סימן ע"ד שנשאל בזה והאריך בזה והסיק לדינא דאשה שהולכת עם מקל כדי שלא תיפול מותר ואין חשש דלא תלבש משום שאין זה מלבוש אלא תכשיט שדומה למראה ושער ערוה דאינו אסור אלא כשמתכוין לקישוט אבל בלאו הכי מותר.

מב. והנה בשו"ע סעיף ה' נפסק שלא תלך אשה עם שום מלבוש כמו שאיש הולך. וכן הוא ברש"י במסכת נזיר דף נ"ט. ד"ה בכלי, ועי' בדרכי תשובה ס"ק ח' שהביא מספר חסידים דאם צרו על העיר או שהולכים בדרך ויש נשים היראות יכולים הם ללבוש מלבושי אשנים ולחגור בחרב, וכן הבחורים שאין

להם זקן יכולים ללבוש כמו אשה כדי להנצל. ועי' בשו"ת יחיה דעת חלק ה' סימן נ"ה שנשאל אודות מורות שעובדות במוסדות ביישובים שיש לחוש לרוצחים ומחבלים האם מותר להם להתאמן כגברים ולהחזיק כלי נשק וכדומה, והשיב דבמקום סכנה כזה מותר למורות ולגנות שביישובי הספר להתאמן ולאחוז בנשק בעת שמירתן על הבתי ספר, ובלבד שיקפידו מאוד על כל כללי הצניעות בעת אימונן, כראוי לבנות ישראל הכשרות. ועי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ד' סימן ע"ה אות ג' שגם כן נשאל אודות הנשים הגרות במקומות המסוכנות כגון גוש עציון ושאר מקום שליד הערבים הרוצחים, ונחשב ממש כמקום סכנה, האם מותר לאשה ללכת עם כלי זיין לשמירה. והשיב אחרי קצת אריכות דלדינא פשוט הוא שבמקומות שקרוב להערביים הרוצחים שאין יראין מהממשלה כמעשים בכל יום מותרת לישא כלי זיין לא רק להצלה מהריגה אלא אף להנצל מהכאות בעלמא שבמלחמות קטנות כאלו אין שום חילוק בין איש לאשה, ודוקא במקום סכנה ומלחמה, אבל אם הוא במקום שבחזקת שלום אסורות.

אשה בלבישת ציציית ותפילין

לד. נקטו האחרונים דאשה שמתעטפת בציציית או לובשת תפילין אינה עוברת על לאו דלא ילבש מאחר שכוונתה למצוה^{מג}. אמנם לא תנהג כן מפני יהורא^{מד}.

איש לצבוע ציפורניו

לה. גברים שמתקנים וצובעים ציפורניהם ליופי ולא למטרה אחרת של רפואה וכדומה, אסור משום לא ילבש^{מה}.

לגלח ראש אשה כאיש

לו. אסור לאשה להסתפר השערות שלה להתדמות לאיש^{מו}, אמנם יש הרבה חוגים קדושים בישראל שמגלחים שערות ראשם, וטעמם משום דכל שמגלחים כל הראש כולל הפאות שוב אינם דומים לשער של גברים^{מו}.

מג. עי' בדרכי תשובה ס"ק י"א שכתב להקל בזה. ועי' בשו"ת שרידי אש חלק יורה דעה סימן מ"א עמוד תס"ז וז"ל

"מהא דעירובין צ"ו, א: מיכל בת שאול הניחה תפילין ולא מיחו בה חכמים. וקשה, אמאי לא מיחו בה חכמים והא אסורה ללבוש תפילין משום לא יהי כלי גבר על אשה, לפי תרגום יונתן בן עוזיאל: "לא יהי גולין דציציית ותפילין דהגון תקוני גבר על אתתא", וע"כ שמכיון שמתכוונת לשם מצוה אין כאן איסור לא ילבש", עכ"ל.

מה. כך פסק בשו"ת קרן לדוד חלק או"ח סימן מ"ה ד"ה ונחזור.

מו. שו"ע סעיף ה'.

מז. עי' בדרכי תשובה ס"ק י"ב שהביא שיש מזהרים הנשים לא לגלח ראשם בתיר אלא במספריים, ומה שנוהגים מקצת נשים לגזור שערותם עם מספריים ומסביב מגלחים עם תער, היינו משום דאין להם איסור לגלח הפאות, ועוד הם חוששים שיגלו מקצת שערות שנשאר מהמצנפת שלהם. עוד הביא שם שיש אומרים שכל האיסור תגלחת ראשה של אשה היא רק בבתולות, אבל בנשואות בארצינו אדרבה יש להם לעשות כן לצניעות להתגלח כל

מד. עי' ברמ"א או"ח סימן י"ז סעיף ב' שהביא שם מעיקר הדין מותר ללבוש ולברך על ציציית ותפילין אלא דנחשב כיוהרא. וכן ראיתי בפסקי תשובות חלק א' סימן י"ז אות א' שהביא בשם הלבוש ועוד דיש לחוש לאיסור דלא ילבש. ועוד הביא שם מספר הלכה

להשיר שער הזקן עם סם הנעשה לנשים

לז. כתבו הרבה מגדולי הפוסקים שכל העושה מעשה כדי להגן מפני החמה או מפני הצינה מותר, ולכן יש מתירים להשיר שער הזקן על ידי סם הנעשה לנשים עם ריח טוב כיון שכל כוונתו למנוע הריח רע והתאדמות הפנים השכיח על ידי סם האחרמח.

לבת של אל אחר, עכת"ד. ולמעשה כדידוע שכך היא מנהג אצל הרבה חסידים ועוד וכל אחד שיעשה על פי מנהג אבותיו בזה.

מח. והנה מצאתי בשו"ת מנחת חן חלק א' יורה דעה סימן ט' שנשאל אודות האם מותר לגבר להשיר את שער זקן שלו על ידי סם הנעשה לנשים להשיר שערות שצומחות על פניהם או רגליהן, ותוכן שאלתו אולי יש בזה משום לא ילבש כיון שנעשה לנשים, והביא מספר שיח יוסף חלק ב' עמוד ש"ז שכתב דמי שמגלח פאות הזקן על ידי סם המשחית דמשיר השערות כמו תער, לכאורה יש מקום לאסור, מפני שדומה להתעסקות נשים, אלא שכתב שאין דרך לנשים להשחית שערות על ידי סם המשחית, ובעמוד ש"ח שם כתב אמנם אם יהיה איזה סם שגם הנשים משתמשות בו במקומות שהן זקוקות להשתמש משום יופי, אז בודאי יהיה דינו של סם זה כמו תער אפילו בשאר אברי הגוף, עד כאן דברי השאלה. והשיב שם עם הקדמת ממקורות של הסוגיא דלא ילבש מהגמרות והראשונים, ואח"כ כתב דנראה בנידון דידן דמותר לאי שלהסיר הזקן על ידי סם הנעשה לנשים מכמה טעמים, דלא מיבעיא לפי הפוסקים ס"ל דהמעביר זקן לא שייך לא ילבש משום

שערותיהן. ועי' בשו"ת עמק התשובה חלק ו' סימן שע"ז שכתב ג' דברים חמורים בענין גילוח שערות לנשים נשואות, א' נשים בדורות הקודמים היו צנועות מאוד והיה יושבת בביתם מבלי לצאת החוצה ואפילו לקנות בשוק היה הוכלים הגברים, ועוד שהיו מעוטפות ורעולות במכמה מעוטפות על ראשיהן מבלי שיהיה איזה חשש שיראה שערות ראשן החוצה, משא"כ בזמנינו כפי שהולכין לא ימלט שלא יתראה שערות ראשן החוצה שהוא ערוה וגורם לסילוק השכינה, לכן נשים הודרו לגלח ראשן שלא יגרמו לדבר חמור הנ"ל ואין לך לאפרושי מאיסורא יותר חמור מזה. ב' שראו אנשי מעשה שבדורות האחרונים מחמת מיעוט הזריזות ועייפות הגלות יוכל לבוא שבשעת טבילתן יצוף שיערה אחת מחוץ למים ולא יעלה להם הטבילה, ויש בזה איסור כרת, הרי לך איסור גדול בגידול השערות. כי אשה שיש לה שערות בודאי צריך לשאול אותה אם כל השערות היו במים בשעת טבילתה כי הוא דבר הצף למעלה וצריך ידיעה בטוחה אם היו במים ולא צף אף שיערה למעלה מן המים. ג' ועוד הביא שם שאם לא יגלחו שערות ראשן יהיה בנות ישראל דומות לגמרי לבנות העכו"ם ולא יהיה הבדל בראשן בין בת ישראל

להשתמש עם בושם או קרם גילוח ריחוני

לה. כתבו הפוסקים שאין לגבר להתבשם עם בושם או קרם גילוח ריחוני וכדומה משום שהוא כשימוש הנשים, אמנם אם הבושם מיוחד לגברים מותר, ולענין "דיואדראנט" שיש בו ריח טוב ראה הערה מט.

אם כן בעצם התיקון לא היה ענין תיקון על ידי סם מיוחד לנשים דוקא, אלא דכל עיקר השאלה במאי שהוא רוצה להשתמש בהסם המיוחד לנשים, הא אינו עושה זה כדי להתדמות לנשים, אלא כל כוונתו כדי למנוע הריח רע והתאדמות הפנים השכיח על ידי סם האחר, ואם כן שפיר מותר, וכמ"ש הב"ח והט"ז דכל שעושה להגן מפני החמה והצינה מותר, עכת"ד.

מט. והנה עי' בשו"ת אז נדברו חלק ד' סימן ל"ז ובחלק ט' סימן ס"ה שכתב שדל דבר שעושים משום רפואה או נקיון אין בה משום לא ילבש ומדינא מותר לרחוץ עם סבון שנותן ריח טוב כשמתוין לנקיון ולא לקישוט, והביא ראיה מסתכלות במראה שהרמ"א ביורה דעה סימן קנ"ז כתב דאם מסתכל בה כדי להסיר כתמים מפניו או נוצות מראשו מותר להסתכל במראה, הרי מבואר בהדיא דמי שעושה דבר שלא לשם נוי וקישוט מותר. אמנם בשו"ת באר משה חלק ד' סימן קי"ט-ק"כ חולק על האז נדברו וכתב דרע בעיני מה שהרבה אנשים רוחצים בסבון שיש בו ריח טוב מאוד שדרך הנשם להשתמש בהם דאסור לעשות כן. ולכן לדינא פסק דודאי בסבון שיש בו ריח חזק אף האז נדברו יודה שאסור. ושוב מצאתי בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן נ"ט שנשאל לדעת

דנשים אין להם זקן במציאות, ואם כן אין נפקא מינה אם מסירו בסם אפילו בדבר אחר, דאצל הזקן לא שייך לאסור משום תיקוני אשה, אלא אפילו אם נימא דגם בוקן יש משום תיקוני אשה, מ"מ בזמן הזה אין בגילוח הזקן משום לא ילבש לדידן דקיימא לן כהרמ"א בשם הר"ן דבמקום שדרך האנשים גם לעשות כה"ג ליכא משום תיקוני נשים, והרי בזמן הזה רובא דעלמא מגלחין הזקן, ולפי הפרישה גם הנהגת הנרים מהני לדידן לסלק החשש דלא ילבש, ורק חברים נמנעים, ובפרט דהיום נתפשט היתר גילוח הזקן גם אצל היהודים. ואם תאמר שיש להחמיר משום שהסם מיוחד לנשים, יש לומר דאין בזה משום לא ילבש מכמה טעמים, משום דנשים אין להם זקן במציאות, ועוד משום שיש לאנשים גם סם שמסיר השערות לאנשים אלא דהפנים מתאדם מזה, שוב אין חילוק בין איזה סם הוא רוצה להשתמש משום דסם מחליף. ועוד יש לצרף שיטת הב"ח כל דלא עשוי לשם נוי וקישוט אין בו משום לא ילבש ואינו עושה כן כדי להתדמות לנשים אלא עושה כן משום שאר צורך. ואף שיש חולקים על הב"ח וט"ז יש הרבה אחרונים שישבו דעתם, ובסוף התשובה הסיק לדינא דלפי כל הנ"ל כיון דודאי בעצם יש סם של אנשים שיכול להשתמש בו,

מהו הגדר האם מותר לגבר להתבשם בבושם מיוחד לגברים, כי על פי רוב אין הבדל בין הריחות בין בושם אשה או בושם גבר, ועוד מה הדין לגבי מי שסובל מזיעה יתירה האם מותר להתבשם בבושם המיוחד לאשה בדרך ארעי כשאינו לו מעביר ריח המותר. ולענין מעשה הביא שם המח' בין הבאר משה והאז נדברו והסיק לדינא דלהתבשם בסבון שיש בו ריח חזק שרגילים לנשים דוסאי אסור, ובבושם של גברים שיש לו ריח קל נראה דבני תורה יחמירו להם דגנאי הוא להם לצאת לשוק בכה"ג, ובמקום זיעה וחום כבקיץ בודאי יש להקל דלאו תיקוני אשה הוא, אך כל זה לגבי בושם שמיוחד לגברים, אבל בושם המיוחד לנשים אסור מצד לא ילבש גבר שמלת אשה וגם בדרך ארעי אין להקל להתבשם בבושם אשה.

ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק י"ב יורה דעה סימן ע"ג שנשאל אודות הבושם וסבון שיש בהם ריח אי שייך לאסור משום לא ילבש, והשיב דבאמת דב זה ניתן להבחין בין ריח לבושם, והכל תלוי בהכוונה ובפרט בזמן הזה שנוהג בעולם בכלהו בין נשים ואנשים, וכבר אמרו בגמ' בברכות דף נ"ג שג' דברים גנאי לתלמיד חכם, לא יספר עם אשה בשוק, ולא יצא בשוק כשהוא מבושם, ומשמע תרתי בבית כן מותר לבשם וגם דבשוק ת"ח הוא דלא יצא ומיירי בבושם שנהג בה כולי עלמא, ולמעשה כל אחד יודע אם הוא מבשם לה' יתברך או לעצמו ולכן אין מקום להאריך בזה ויש לחוש שלא הולכים בעצת היצר בזה ח"ו,

עכת"ד. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק א' סימן נ"ה אות ז' שכתב לגבי הבורית שיש בו ריח האם יש בזה חשש לא ילבש והביא שיש אומרים שיש בזה חשש לא ילבש ויש שחולקים.

ומצאתי בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן צ' ענף א' שנשאל בענין אם גבר רשאי להשתמש באבקה או קרם ריחני של אשה, והשיב דאם הבושם הוא אחד שיש בו ריח מיוחד לנשים אסור מאחר שזה נכלל בתקוני אשה. אמנם אם הריח הזה רגילים בו גם בגברים מותר להשתמש, ככל דבר שהתירו מצד לא ילבש אם יש בו שימוש משותף. וכן הביא שם שהגרי"ש אלישיב שליט"א אמר שגם גברים רוצים שיהיה להם ריח טוב ואין זה דרך נשים, והוא לא ידע על המציאות שיש ריח מיוחד לגברים וריח מיוחד לנשים. ולפי הבינת אדם סימן ע"ד שפסק דכל שהוא תכשיט וכוונתו לצורך ולא להתקשט או הוא מותר. אם כן הוא הדין הכא אם כוונתו לצורך להתגלח, ולכן בצירוף הבינת אדם ומה שהביא מהגרי"ש אלישיב נראה להתיר קרם אפילו מיוחד לנשים, ונראה דגם קרם לידים יש להתיר מטעמים אלו, עכת"ד.

ולענין דיודארנ"ט לפי כל הנ"ל נראה דיש להקל אף להשתמש עם דיודארנ"ט עם ריח טוב ובפרט שיש אלו מיוחדים לגברים ואלו לנשים. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ח' סימן ק"ל ענף ד' שנשאל בענין דבר אחר לגבי אם ראוי להשתמש בדאיודרנט כאשר ריחו לא נעים, לגבי חברותא שלא רוחץ כל כך הרבה ולכן ריחו נודף ממנו לא כל כך נעים, ונשאל

נשים האם מותר לעיין סיגריה מוטעם לא ילבש
 לט. נחלקו פוסקי זמנינו אם שייך הלאו דלא ילבש לאשה שמעשנת
 סיגריה, ואף שיש מקילים בזה מצד לא ילבש, מ"מ ודאי שלא הוי
 דבר צנועה או בריא, ואין לעשות כן.^{נא}

גבר להשתמש עם מייבש שערות

מ. מותר לגבר להשתמש עם כלי מייבש שערות כיון שאינו מיוחד דוקא
 לנשים, ואין שום שאלה של לא ילבש, ולענין לבישת סיכות כדי
 להחזיק הכיפה האם יש בזה איסור דלא ילבש ראה הערה יב.

וחפשיים, אבל הצנועות שומרות גם
 היום רובן ככולן ייחודן וקדושתן, ואשה
 שפורצת גדר כאותן הנשים שעיקר
 כוונתם בזה להתדמות אנשים, עוברת גם
 היום באיסור לא ילבש שתלוי במנהג
 הצנועות. ועוד כתב שם דבבית גם כן
 אסור, דאיסורא דלא ילבש הוא גם בבית
 כשארין שם רואים, ומוזיק ליראת שמים
 לאנשי הבית, ועליה להרחיק עצמה
 מהרגילה זה ולא ליכשל באיסור ומנתקת
 עצמה בזה מקדושת בנות ישראל
 וצניעותן, עכ"ד.

נא. עי' בשו"ת ישכיל עבדי חלק ו' אבן
 העזר סימן א' אות א-ג, ועי' בטהרת
 הבית חלק ב' סימן קצ"ה עמוד קל"א
 שכתב לגבי העצם עישון לנשים לא נהגו
 בזמן הזה הנשים בארץ ישראל לעשן
 כלל, ואין זה מדרכי בנות הצנועות.

נב. דעת הבאר משה זצ"ל מובא בספר
 מלבושי כבוד ותפארת, וטעמו משום

דאינו מוסיף שום יופי אלא רק ממחר
 לייבש, ויש לעיין במי שמקפיד להשתמש
 עם ייבוש שערות דוקא לנוי כגון
 שמתכוון להעמיד הפאות שלו באופן יפה

שם אם החברותא שלו מותר לומר לו
 להשתמש עם דיאודרנט, או שמא זה
 אסור לבקש מהחברותא שלו לעבור על
 איסור דלא ילבש. והשיב דכבר בתשובה
 בחלק ד' שם וביאר שהלאו דלא ילבש
 נמדד לפי מה שרגילים בני אדם ללבוש,
 והיינו בגד כזה שרגילים הנשים ללבוש,
 אסור לגברים ללבוש. אבל אם כבר
 התפשט המנהג שגם הגברים לובשים
 בגד כזה, אז שפיר יש להחשיבו גם דרך
 גברים ואין בזה איסור דלא ילבש. ולכן
 בזמנינו שהתפשט מאוד השימוש
 בדיאודרנט לגברים והוא נפוץ בכל מקום,
 ברור שאין בזה משום לא ילבש, וראוי
 לחברותא שאין לו פנאי להתרחץ שעכ"פ
 ישתמש בדיאודרנט, ויזהר לומר לו
 בצורה שלא יתבייש, עכ"ד. ויש לעיין
 לגבי איש שנגמר לו הדיאודרנט שלו
 ורוצה להשתמש עם דיאודרנט של אשתו
 אם יש בזה איסור, ועיין.

ג. עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א'
 סימן תנ"ו שכתב דראוי לחשוש
 לאיסור תורה דלא ילבש, ואף שבהיום
 מצוי בעו"ה בנשים, היינו בעכו"ם

דוקא על ידי המייבש, וצ"ע. וכן הביא שם בשם הבאר משה דמותר לגבר ללבוש להעמדת הפיאות כשאין עליהם סימנים שמיוחדים דוקא לנוי. ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ה' סימן מ' שכתב בתוך תשובה לגבי ללכת בגילוי ראש שמישהו טען דסיכת ראש בכיפה אסור מטעם לא ילבש גבר שמלת אשה, וכתב על זה דנראה דלא כן ואין בסיכה כזה איסור, וכידוע שאנשי שלומינו לובשים כיפות גדולות ולא צריכים לסיכה ומי שצריך יכול להשתמש בזה ואין לו מה לחשוש, והביא דשאל תלמיד חכם גדול והודה לדבריו שמותר. ועוד הביא שם מה שמצא בספר הליכות והנהגות ממרן הקהילות יעקב עמוד מ"ט שפלוני שהיה לו בלורית שאל את רבינו האם מותר ללבוש כיפה עם סיכה כדי להחזיק הכיפה כי חשש שמא יש בזה משום לא ילבש, וענה רבינו בחיוך לילדים מגיל ג' ומטה שמים כפים עם סיכה אבל לא לאנשים מבוגרים, עכ"ד, ואם כן נקט ברבבות אפרים שם דבטלה דעתו ומשמע דיש להחמיר לא להשתמש בסיכה בכיפה ועי' בזה, אך המונע עצמו הרי זה משובח, עכ"ד. ושוב מצאתי בספר דעת נוטה להגר"ח קניבסקי שליט"א תשובה קע"ח שנשאל האם נכון שמרן בעל הקה"י זיע"א אמר שאין ללבוש כיפה עם סיכה משום לא ילבש, והשיב דלא שמע, אבל יתכן, ובהערה שם כתבו דדבר זה הוא מנהג נשים ללכת עם סיכה, ואף שהוא רק בגד אחד אע"פ שהוא ניכר בין שאר הבגדים שהוא איש יש להחמיר, אלא דיש מקום לומר דנתינת סיכה

בכיפה לא חשיב מנהג נשים דאין זו צורת לבישה של נשים דהא הנשים אינם הולכות עם כיפה אבל רבינו הגר"ח שליט"א אמר שיתכן שעצם הדבר לשים סיכה זהו מנהג נשים דהגברים לא הולכים כן, והנה בסעיף א' כתוב דהיכן שמנהג האנשים לגלח שער בית השחי ובית הערוה אין איסור לגלחם, ולפי זה יש לדון בזמנינו שיש גם אנשים שהולכים עם סיכה דתו לא חשיב זה קישוט המיוחד לנשים אבל כבר הזכרנו מהפרישה המובא ברע"א שנתקשה היאך התחיל מנהג זה הרי קודם שנעשה זה מנהג האנשים הוי לא ילבש וכתב בזה ב' תירוצים, א' דהכוונה למקום שנהגו בזה האנשים גוים דכיון דנהוג נהוג ולמדו ממנהג העכו"ם, ב' דהכוונה לישראל באופן שהנהיגו כן כולם יחד, והנה תירוצו השני ודאי לא שייך בנידון דידן שלא נהגו בזה כולם והצנועים מושכים ידיהם מזה אבל לתירץ הראשון יש מקום להסתפק האם עכו"ם דנקט אורחא דמילתא הוא משום דלאו ברשעי עסקינן אבל למעשה אף במקום שהמנהג התחיל באיסור, לאחר שכבר נהגו בזה שוב לא הוי זה קישוט מיוחד לנשים או דילמא עכו"ם דנקט דוקא הוא וצ"ע. ובשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן רמ"ג כתב דלמעשה אין לסמוך על תירוץ זה כיון דהפרישה עצמו חזר מזה, מיהו היכא שלא עושה כן לשם נוי אלא תעוף הכיפה ברוח במקום שיש רוח חזקה יש לדון להתיר על פי הב"ח שהובא בש"ך ס"ק ז' שכל שעושין כן מפני הצינה להגן מפני החמה לית ביה משום לא ילבש

יפוי פנים של גבר עם סם של נשים

מא. איש שיש לו פצעים ונמשים על פניו ורוצה להסירם על ידי סם רפואה של נשים יש כמה טעמים להקל, וראה הערה יי.

גבר לעשות ניתוח פלסטי

מב. גבר שעושה ניתוח פלסטי כדי לנאות עצמו כגון שרוצה לשנות צורת העור וכדומה יש אומרים שאסור משום לא ילבש, ויש מתירים וראה הערה יי.

לכבוד קונו אין בו משום לאו דלא ילבש. ועוד סברא להתיר משום דהני כתמים הוי ליה כמום שמותר להסירם משום רפואה. וכן נקט להקל בספר כרם שלמה ס"ק כ"ה אות ג' על פי דעת גדולי הוראה שליט"א דאפילו שאר פצעים שמסירים משום שאינו נאה מותר. אמנם עי' בשו"ת משנה הלכות חלק ד' סימן רמ"ז הביא דברי הלבושי מרדכי והעיר עליו, והסיק למעשה דאם עושים כן לצורך יופי אסור, אך לצורך איזה צער וביוש מותר.

נד. עי' בשו"ת מנחת שלמה תנינא סימן פ"ו אות ג' שכתב דכה"ג דלא קעביד משום יפוי אלא משום צער וכגון שחוטמו משונה מאד משל כל אדם והוא מתבייש בו אפשר להקל וכמ"ש ר"ת בתוס' יבמות מ"ח ע"א ד"ה לא, והגמ' בנזיר נ"ט ע"ב עיי"ש. אולם האיסור של חובל בגופו נראה דלא שייך הכא כיון דתיקון הוא אצלו. וכך נראה גם כן להקל על פי האחרונים שהתירו לעיל משום ביוש וכדומה. אמנם מצאנו בספר ויצחק יקרא סוף חלק ו' להגר"א נבנצל שליט"א שחולק ואוסר לעשות ניתוח פלסטי. וכן מצאתי בסוף ספר כרם שלמה שכתב בשם גדולי הוראה שליט"א דמי שבא

ואף שהש"ך פקפק בדבריו מ"מ הבנית אדם סימן ע"ד הכריע בזה בדבר שהוא דרך מלבוש אסור אף להגן מפני החמה והצינה, אבל אם אינו דרך מלבוש דוקא כשעושה לקישוט אסור אבל אם אין כוונתו לקישוט כלל שרי, אבל יש מקום לדחות דאף שהסיכה מצד עצמה אינה מלבוש, מ"מ כיון שמחזיק בה את הכיפה הו דרך מלבוש וצ"ע, וכל הנ"ל בגדולים, אבל בקטנים פחות מג' שנים הדרך הוא להחזיק להם את הכיפה עם סיכה כדי שלא תיפול מחמת שערותיהם הארוכות ולגביהם הוי זה כבגד מיוחד לאיש ולאשה דלית ביה לא ילבש והסכים לכל זה הגר"ח קניבסקי שליט"א, עכ"ד.

נג. והנה בשו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת סימן ק' נשאל אודות גבר שיש לו הרבה נמשים על פניו ויכול להסירם על ידי סם רפואה של נשים האם מותר, או שמא איכא בזה לא ילבש, והנה בנידון דידן יש לחקור אם הדרך ומנהג האנשים הוא להעביר הני כתמים על סמים כאלו או לא, דאם כן הרי קיימא לן דדבר שכבר נהגו בו האנשים אין בו לש ילבש גבר שמלת אשה. ועוד הביא ראייה ממסכת שבת וממאירי שם דכל שעושים

סעיף 1 ללקוט שער לבן מתוך שחורות

מג. אסור ללקוט שער לבן¹ מתוך השחורות משום לא ילבש גבר, ואפילו בשער אחד².

להתייפות את עצמו על ידי ניתוח פלסטי כדי לשנות צורת העור וכדומה אפילו באופן דשרי לעשות כשאין בו חשש סכנה כלל אסור משום לא ילבש. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ד' סימן רמ"ז שכתב דיש להסתפק לגבי אנשים שעושים ניתוח פלסטי לשם יופי שאולי יש בזה משום לא ילבש, וכתב דנראה דהיכי דהוה מום ודאי פשוט דגם באנשים מותר לעשות את הניתוח כדי לרפאות עצמו דכיון דלענין רפואה אין נ"מ בין נשים לאנשים, אמנם המומין הקטנים שהם רק מום יופי יש לעיין. ושוב הביא דבשו"ת לבושי מרדכי כתב לגבי מי שיש לו כתמים על פניו שמותר להעבירן עם סמים, ולכן אם אינו מתבייש מזה אים לו היתר לעשות ניתוח או להעביר כתמים וכדומה, עכת"ד.

ועי' בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן ז' שאלה ה' שנשאל מאחד שהיה מעוניין לעבור ניתוח לייזור להסרת קוצר ראייה, ניתוח הפועל באמצעות קרן לייזור המסירה שכבה בעובי, והוא מסביר זאת בכך שקוצר הראייה הגבוה שלו מאלץ אותו להרכיב משקפיים בעלת עדשת עבות במיוחד שבהם אין הוא נראה טוב, ושואל האם אין כאן איסור של לא ילבש, ובפרט שיכול להרכיב עדשות מגע. והשיב בשו"ת אז נדרבו חלק ד' סימן ל"ז דף צ"ג כתב דכל דבר שעושים משום נקיון או רפואה אין בזה משום לא ילבש,

וכבר הזכרנו שבשו"ת מנחת שלמה שם מפורש התיר ניתוח פלסטי עבור נוי ואין בזה משום לא ילבש. והכלל נראה להלכה דאם הניתוח הוא להסיר דבר מגונה שרי, ואם הוא להתייפות יש לאסור, ולכן לגבי הבחור הנ"ל אם אין לו עצה אחרת רק הניתוח כדי שלא יצטרך להרכיב עדשות עבות דהוא מגונה שרי, אך פי הבנת השואל שם הבינו שאפשר במקום זה להרכיב עדשות מגע, ולכן כדאי לא לנתח במקום שיש עצה, דאף דהיה מקום לחלק דדוקא בעושה ניתוח פלסטי כדי להתייפות יש בו משום לא ילבש. דהרי עושה פועלה בעצם המייפהו כדרך הנשים, משא"כ בנידון דידן בעצם ניתוחו אינו מתייפה אלא דעל ידי כך יהיה לו מניעה מלבישת דבר מגונה, מ"מ נראה דגם בניתוח זה מייפה הוא את מראית פניו דניכר הוא השינוי באלה שצריכים למספר גדול במשקפיים לעיניהם בעיניהם אדומות ודומעות, וע"כ גם בעצם הניתוח יש זה קצת יופי, ועל כן אם בשום פנים ואופן קשה להתרגל לעדשות מגע יש להתיר לו לנתח, ותו לא מידי בזה, עכת"ד.

נה. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' סימן ש"ז שכתב להסתפק אם מותר לתלוש שער שחור מתוך לבנות, וכתב דלכאורה אין בזה איסור משום תיקוני איתתא, ועי' בפוסקים שדנו במי שנתלבן

לו חצי זקנו אי מותר להלבין כל הזקן, ועי' בכרם שלמה שכתב דמותר, ואם כן ה"ה הכא דמותר לתלוש שער שחור מתוך לבנות ויהא נראה כלבן לגמרי. מיהו הוסיף שם דלכאורה צ"ב דהרי התוספתא בשבת פרק י' כתב דשיעור לגבי תולש בשבת הוא שתי שערות והתולש לבן מתוך שחורות או שחורות מתוך לבן חייב אפילו שער אחת, אם כן משמע דהוי תיקוני איתתא אפילו שחור מלבן, דמשום הכי חשוב אפילו שער אחת, אם לא שנחלוק דאין דרכו של אשה לעשות כך אלא שגברים תולשים שער שחור מתוך לבן, עכ"ד.

ועוד כתב שם באות ב' דאם נאמר שאסור לתלוש שער שחור מתוך לבן, צריך ביאור דלפי מה שכתב הבית יוסף דאפילו נשארו שערות לבנות גם כן אסור לתלוש שער לבן מתוך השחורות דעל כל פנים הוי תיקוני אשה, אם כן איפכא גם כן יהא אסור ליקח שחור מתוך לבנות אפילו נשארו שחורות, ולפי זה מי שיש לו שערות שחורות ולבנות אסור לתלוש שום שערות לא לבן ולא שחור, וצ"ע. וכתב לתרץ דנראה דמה שכתב הבית יוסף דאסור לתלוש שער לבן אפילו נשארו עוד שערות לבנות, היינו דוקא אם רוב השערות הן שחורות, ויש לו כמה שערות לבנות אז אסור אפילו שער אחד, וה"ה איפכא דאסור הוא כשיש רוב שערות לבנות וקצת שערות שחורות, אבל כשיש לו הרבה שחורות והרבה לבנות אין חשש לתלוש שער אחד בין שער לבן ובין שער שחור, ודו"ק היטב, עכ"ד.

נו. שו"ע סעיף ו', וכתבו הראשונים שהוא איסור מן התורה, וטעם האיסור כתב הרמב"ם בהל' ע"ז פרק י"ב הלכה י' משום שהנשים מקפידים על זה להתנאות, ולכן אסור בין בשערות זקן ובין בשערות ראשו.

ועי' בכרם שלמה ס"ק י"ט שהביא מהבית יוסף ועוד שאסור אפילו אם יש לו הרבה שערות לבנות ולא ניכר כ"כ הסרת שער לבן כיון שתיקון אשה הוא. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן רנ"ז אות ב' שכתב דנראה פשוט דאם רק חלק משער אחד נתלבן גם כן אסור ללקטו. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן קי"א שכתב דאף דבזמנינו גם האנשים נוהגים כן לתלוש השערות הלבנות כדי להתייפות, מ"מ אסור הדבר לאנשים משום שמטרת פעולה זו היא להיראות צעיר, ותכונה זו בעיקרה מנהג של נשים.

ועי' בשו"ת באר משה חלק ח' סימן ח' אות ו' שכתב דנראה שאיש צעיר בימיו שגדל בזקנו כמה שערות לבנות ורוצה ללקט מקצת מהם, שיש להתיר משום דהרבה דברים התירו לאדם כדי שיוכל למצוא אשה הגונה לו לפי שניו.

ועי' בשו"ת להורות נתן חלק ב' סימן ע' שנשאל אם מותר ללקוט שיערה אחת לבנה מבין השחורות באיש צעיר שצער הוא לו בזקנה שקפצה עליו, והשואל העיר דכיון שבזמן הזה מנהג אנשים ללקט לבנות מתוך השחורות, אם כן יש לומר דליכא איסורא, וכעין דמבואר לעיל בסעיף א' דהמעביר שער בית השחי מכין אותו מכות מרדות דוקא שאין מעבירין

שער לבן שנתלש ועדיין מונח בשערותיו

מד. מי שיש לו שער לבן שנתלש לגמרי מזקנו אך הוא עדיין מונח בין שערותיו מותר להסירו אם ניכר שאינו מחובר, אבל אם נראה השער כמחובר אפילו אינו מחובר במציאות נראה דאסור להסירו.¹

דלהראב"ד ליכא איסור כלל, ולכן הכא נמי אם מלקט שעהר אחת מתול כמה ונשאר שם לבנות לא הועיל כלום להתייפות. ועוד ציין לדברי הפרי מגדים באו"ח סימן שי"ט משב"ז ס"ק י"ג שכתב דכל שאין בורר לגמרי אוכל מפסולת אלא מניח קצת אוכל עם הפסולת, וכן יניח קצת פסולת עם האוכל, יכול לברור כל היום בענין זה, והא דבורר בגרוגרות חייב שלא היה אוכל בפסולת כי אם גרוגרות ובורר הכל. וזה תמוה דבשלמא כשבורר פסולת ולא בירר הכל נמצא דליכא אוכל המבורר לגמרי לכן פטור, אבל כשבירר אוכל כשיעור, מה איכפת לן במה שעדיין נשאר פסולת, כיון דעכ"פ מה שבירר הרי בירר בשלימות וצע"ג, דהרי מבואר מכאן דמה איכפת לן דנשאר שערות לבנות הרי ללקוט שעהר אחת כבר הוי שיעור לאסור לא ילבש, וצ"ע, עכת"ד.

נז. עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן רנ"ו שנשאל בזה, והשיב באריכות ראשית מצד איסור בורר בשבת, והסיק דלגבי שבת אם אין השער מחובר כלל אין איסור תולש, אבל אם הוא מחובר קצת יש איסור ויתכן דיש איסור בורר ומוקצה כשמסירו. ולענין לא ילבש אם נתלש לגמרי הרי במציאות מתקשט עצמו בזה שמסירו, ומהגמ' מבואר דמיירי דוקא במחובר ולא בתלוש משום

אותו אלא נשים, אבל במקום שמעבירין אותם גם אנשים אין מכין אותו. והאריך בזה בחילוקי דינים בין העברת שער בית השחי ללקיטת שער לבן מבין השחורות, ונביא מקצת דבריו.

והנה נראה דער כאן לא מצאנו להתיר במקום שגם מנהג אנשים כך הוא, אלא בהעברת שער בית השחי שהוא דבר המצוי אצל כל, וכן הסתכלות במראה שהוא דבר המצוי, ומכיון שמנהג אנשים אותו מקום להעביר השער ולהסתכל במראה ממילא הוי ליה מנהג מובהק גם אצל אנשים וליכא משום לא ילבש, משא"כ במלקט שעהר אחת מתוך שחורה, הנה גם גבי עכו"ם אין האנשים לוקטין אלא כשקפצה עליו זקנה שלא בעונתה והוא מתבייש בכך, אבל כששערותיו מתלבנות משום שבא בשנים אינו לוקטו, ומכיון שלא כל כך מצוי ששערותיו מתלבנים לפני זמנו שוב אינו שייך לומר דאיכא מנהג בין האנשים ללקוט שעהר אחת לבנה מבין השחורות, כיון דאין זה מצוי בכל אדם. אולם יש מקום היתרא על פי שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קע"ב שכתב לחדש דהא דמלקט שעהר אחת לבנה מתוך השחורות דלוקה היינו רק אם אין לו אלא שעהר אחת ולכן כשלוקטו מייפה עצמו וחייב, אבל כשיש הרבה שערות לבנות ולקט רק אחת מהן, דאז יש לומר

להסתיר שער לבן בתוך שערותיו
 מה. מותר להסתיר השער הלבן על ידי שיתחוב אותו בשערות
 השחורות.^ח

לגלח כמה שערות וביניהם שער לבן
 מז. מותר לגלח כמה שערות או חלק משערות ראשו או זקנו אע"פ שעל
 ידי זה מגלח שערות לבנות.^ט

לגזוז שיערה לבנה בתוך גבות העינים
 מז. איש שגדל אצלו שער לבן על גבות העינים ומתבייש מזה, אסור לו
 לתלוש את השער לבנה, אך יש עצה לגזוז את כל השערות ואז יהיה

השערות, ופשוט דמניעת ביאת השערות
 הלבנות על ידי לקיחת התרופות חשיב
 לא יותר מהסתרת הלבנות בתוך
 השחורות דשרי.

ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' סימן
 ש"ז אות ג' שכתב לגבי מי שיש שערות
 לבנות מתוך שחורות ושער לבן אחד הוא
 ארוך מדי ורוצה לקצרו קצת, אבל עדיין
 יהיה ניכר היטב השער לבן, ופסק
 דלכאורה מותר.

נט. עי' בשו"ת דברי חיים חלק ב' סימן
 ס"ב שכתב לענין אדם אחד שגדל לו
 חצי הזקן שחור וחצי לבן והמתבייש
 מאוד, ופסק שמותר לו להוריד את כל
 הזקן כיון שבאופן זה אין אסור משום
 דאינו מלקט הלבנות מתוך השחורות
 אלא רק מוריד את כולם. ועי' בכל זה
 בדרכי תשובה ס"ק י"ז.

ולענין אם מותר לגלח כל שערות
 הלבנות לא מתוך השחורות עי' בשו"ת

דכל הנושא הוא לענין תלישת שערות
 בשבת. ומסתברא דאפילו כשנתלש
 השער לבן משורשו אם אינו ניכר
 שנתלש ומיחזי כמחובר להגוף איכא
 משום לא ילבש כשמסירו, ואע"ג דבסופו
 של דבר יפול ממילא, מ"מ מתנאה עכשיו
 מתיקוני נשים, אבל אם ניכר שהשער
 תלוש ומונח בתוך השערות מסתברא
 דאין איסור לא ילבש במה שמסירו
 דיכולין לתלות שנפל שער לבן על
 שערותיו ואין השערות ממנו.

נח. כרם שלמה ס"ק כ' אות ד' שכן הוא
 ברור, וכן כתב בשו"ת שבט הקהתי
 חלק ב' סימן רנ"ז דמותר עי' שם אריכות.
 ועי' בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן ס'
 אות ז' שכתב כדבר פשוט דלהסתיר
 שערותיו הלבנות בתוך השחורות בודאי
 שרי ואין לך בו אלא חידושו ודינו, דהיינו
 לקיטה או צביעה או לקיחת תרופות כדי
 להפוך הלבנות לשחורות, ולא הסתרת

מותר כיון שלא בוחר דוקא הלבן אלא גוזז את כולם^ס.

לתלוש שער לבן בשבת

מח. אף שמן התורה חייב בתלישת שתי שערות בשבת^{סא}, מ"מ המלקט לבנות מתוך שחורות אפילו באחת חייב^{סב}, וכבר הזכרנו שאפילו בחול אסור משום לא ילבש.

לקצר גבות עיניים

מז. אסור לאדם לתלוש שערות של גבות העינים שלו וכדומה מכיון שהם מנהגי נשים, אך מותר לו למלול הגבות שלו אם אינו מכויין לתלוש אותם^{סג}. ואם השערות שלו ארוכות עד שגורם לו בושה מזה יש אומרים שמותר^{סד}.

סב. שו"ע שם, וטעמא דמילתא מובא במשנה ברורה ס"ק ד' משום דאפילו בשער אחת מקפיד, שלא יהיה נראה כזקן, ולכך חשיבא כמלאכה, ובתוספתא איתא דה"ה אם מלקט שחורות מתוך לבנות. ועי' בביאור הלכה ד"ה ומלקט שכתב דיש לעיין אם דוקא כשהיה רק שער אחת, שבזה מועיל ליקוטו להתיפות על כן חשיבה מלאכה, משא"כ כשנשאר עוד שערות לבנות, או אפשר דמ"מ מתיפות קצת. ושוב הביא דביוורה דעה מבואר דאפילו שער אחד בלבד עוברים על האיסור, ולכן נראה ד"ה לגבי שבת שיש חיוב.

סג. כ"כ בפוסקים, וכן נראה פשוט.

סד. עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ד' סימן צ"א שנשאל בענין בחור שנתרבו אצלו שערות של גבות העיניים עד שהוא מתבייש מחמת ריבוי השערות, ושאל אם מותר לו לקצר השערות, או שמא אסור משום לא ילבש כיון שדרך הנשים לקצר

באר שרים חלק ו' סימן ס' אות ו-ז שהוכיח דאם ליקט כל הלבנות ולא מתוך השחורות מותר, עיי"ש.

ס. כל זה ראיתי בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן קי"ח ענף ג' ומיוסד על השו"ת דברי חיים שם. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רל"א שגם כן הביא דעת הדברי חיים, אך התיר למי שיש לו שער לבן בחוטמו לגזוז כל השערות שיש לו שם ואז יהיה מותר, וכל שכן למי שיש לו רק שערות לבנות שמותר לו לתלוש שער לבן אחד כיון שרק יש לנו איסור לתלוש לבנות מתוך שחורות אך הכא כשיש לו רק שער לבן מותר לתלושו.

סא. והנה באו"ח סימן ש"מ סעיף א' מובא ההלכות לגבי גזיזת השערות בשבת, ולגבי תלישת שערות בשבת, בשו"ע שם כתב דהמלקט שתי שערות חייב אם לקטו דוקא בכלי. ובשער אחד גם כן יש בזה איסור מן התורה משום חצי שיעור.

צביעת שערות איש

נ. אסור לאיש לצבוע את שערות לבנות שיש לו כדי שיראו שחור אפילו שיערה אחת, משום דהוי כתיקוני נשים^{סה}.

שערות אלו. והשיב דאם תאמר בזמנינו שנוהגות הנשים לחתוך שערות של גבות העיניים ואם כן שמא יש לומר שאסור. אך יש לדחות משום דנשים תולשות שערות אלו ולא מקצרות השערות. וגם יש לנשים שיטות מיוחדות שגברים לא משתמשים בהם, וגם בזמנינו דבר כזה לא נחשב מיוחד לנשים, ולכן לדינא נראה דבמקום שיש לאדם בושה בריבוי שערות של גבות העיניים או הידים מותר לו להסתפר שם והיינו לקצר השערות, ואין בזה משום לא תלבש.

ובדרך אגב מצאתי בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן רס"ד שכתב תשובה ארוכה בענין הנושא של גילוח הזקן, והכניס בתוכו שיש אומרים שאף את"ל שמותר לגלח הזקן עם מכונה משום השחתת הזקן, מ"מ יש איסור, לגלח הזקן משום לא ילבש שאסור לגלח כל האבירים בתער מהאי טעמא. ונראה שכיון שאינו מגלח שם כדי להתייפות רק לנוחות והקלה בכה"ג אין חשש כלל, וכן פשוט ונהגו להתיר, וליכא למיחש כלל. ויש מחמירים שלא לספר הזקן משום איסור לא ילבש, וכדעת הצמח צדק שחושש במספר הזקן ללא דלא ילבש. ומיהו נראה שלפי הרמ"א בסימן קנ"ו שמתיר לאנשים להסתכל במראה כיון שנהגו כן, גם כאן אין לאסור, (עי' ברעק"א ריש סימן קפ"ב שהביא בשם הפרישה שאפילו כשעכו"ם נהגו כך כבר

אין בזה איסור לא ילבש) אבל בביאור הגר"א בסימן קנ"ו חולק על הרמ"א שמתיר, וראוי לדקדק ולמנוע, ואולי שייך גם בזה מה שכתב הרמ"א שם "וחברים נמנעים בכל מקום", עכ"ד. ועי' בשו"ת שרידי אש יורה דעה סימן מ"א אות ל"ג שהביא דעת הצמח צדק שהחמיר בגילוח הזקן אפילו במספריים שלא כעין תער מטעם לא ילבש, והביא דבספר שדי חמד מערכת הלמ"ד כלל קט"ז העיר שמשמעות הפוסקים אינו כן. ועוד כתב שם דאף דאינו ראוי לחלוק על הצמח צדק, מ"מ כתב ללמד זכות על המקילים בזה, שגילוח הזקן במספריים כעין תער אינו דומה לגילוח בית השחי, שזה הוא קישוט הנשים שנוהגות לעשות כן וכל קישוט נשים אסור, משא"כ גילוח הזקן אינו קישוט נשים, שאין להם זקן. והביא שם עוד צדדים להקל, אך המחמיר כדברי הצמח צדק תבוא עליו ברכה.

סה. שו"ע שם, ולענין אם נהגו האנשים גם כן לצבוע שערותיהם האם יש להקל דשמא דינו כבגדים ששייכים לאנשים ונשים שאין בהם איסור דלא ילבש. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן קי"א אות ב', "לדעתי צריך להחמיר גם בזה"ז, דדוקא לענין מראה שאין עושין לנוי ולקשוט דוקא כידוע, וכן לענין רבוי שערות בגוף שעושין מפני הבזיון, משא"כ מלקט לבנות שהוא נוי האשה במה שהיא רוצה להתראות כבחורה ולא

איזה צבע של שער אסור לצבוע

נא. נראה כדבר פשוט שמי שיש לו שערות בצבע צהוב וביניהם שער לבן שגם כן אסור לצבוע שער לבן בצבע צהוב אע"ג דאיתא בשו"ע שיש איסור לצבוע שער לבן מתוך שערות שחורות^{סו}.

לא תלבש, דרך האשה להתייפות בצבע ולא להיפרך. ונראה דלפי מה שהבאנו לקמן שאיסור לא תלבש האם עוברים על המעשה קישוט או על התוצאה, אולי יש להחמיר בכל אופן על הצד שעוברים על תוצאת הפעולה, וצ"ע.

ועי' בשו"ת באר שרים חלק ו' סימן ס' אות ז' שכתב להסתפק על פי מה שביאר דאין איסור בלקיטת כל שערות לבנות שלא מתוך השחורות, ולפי זה האם דינא כן בצביעה דיהיה אסור רק לצבוע שיערה לבנה כאשר יש לו שערות שחורות, אך לצבוע כל השערות הלבנות לשחורות שרי, או גם בכה"ג אסור, ומסברא נראה דגם צביעה אסורה בכל גווני וגם באם כל שער לבן אסור בצביעה כדי להשחירן, כי בכלל קישוט אשה הוא, משא"כ ללקוט כל הלבנות ולא מתוך השחורות שרי.

סו. עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן רנ"ז אות ב' שכתב דמי שיש לו שער צהוב וגדל בו שער לבן גם כן אסור לצבוע בצבע צהוב דאע"ג דבשו"ע איתא דאסור רק לצבוע שער שחור, מ"מ זיל בתר טעמא ואסור אף בצבע צהוב דעכ"פ מתדמה לנשים דמראה את עצמו כמו בחור. ועי' בשו"ת משנת יוסף שם שכתב דדבר פשוט הוא שאם מנהג הנשים לצבוע שערן בכל מיני צבעים, שאסור לאיש לעשות כן דהעיקר משום לא

כזקנה, וכן מה שמלקטים היום האנשים הן ישראלים הן גוים פשוט שהוא כדי להראות כבחורים ולא כזקנים וא"כ היינו טעמא דאיסורא ויפה סתמו הפוסקים. אמנם עי' בשו"ת אור יצחק חלק א' יורה דעה סימן כ"ח שכתב צביעת שער באיש בזמנינו שהרבה מן הגברים צובעים מן השער מותר לכל אחד לצבוע. ועיין בפרישה והובא ג"כ ברע"א על הדף ביו"ד סי' קפ"ב, שאף אם הנכרים נהגו כן כבר מותר לישראל.

ועי' בכרם שלמה ס"ק כ"א שכתב דדבר פשוט הוא שאפילו צבע דאחרי זמן עובר, אסור לצבוע. ושוב מצאתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן רנ"ז שהביא משו"ת צפנת פענח חלק ב' סימן ט"ו שכתב כן. ועי' בכרם שלמה ס"ק כ"ג שכתב דלכאורה אסור לצבוע השערות אפילו אם הדרך של האנשים הוא לצבוע שערותיהן, וצ"ע. ורצה לדמות דין זה לדיני לקיטת שער לבן שכתבו הפוסקים שליכא כלל היתרא בדבר שהאנשים נוהגים כן.

ועי' בשו"ת משנת יוסף להגר"י ליברמן שליט"א חלק ח' סימן י"ז שכתב דיש לעיין אם אפשר להקל באופן שהצבע לא מייפה אלא מכער אותו. כגון מי ששערותיו אדמומיות, ויש סם שיצבע אותם לאט לאט, ולא בבת אחת, ועד שישחירו לגמרי זה מכוער ובכה"ג אין

הצובע שערותיו לבן

נב. מותר לצבוע שערותיו השחורות לבן משום דאינו תיקוני נשים, ואפילו אם כוונתו כדי לראות ראוי להיות ראש ישיבה וכדומה שריטז.

לצבוע שערותיו על ידי סמי רפואה

נג. אסור לצבוע השערות גם על ידי רפואות שבולעים לצורך צביעת השערות^{סח}.

האם הוא המעשה קישוט גם אם לא יצא מזה כלום, או האיסור הוא בפועל יוצא שהוא מלובש ומקושט כנשים, וכתב דבאמת שני הצדדים אסורים הן מעשה הקישוט והן בפועל יוצא, ולכן בנידון של סמי רפואה שצובע השערות מכיון שהוא עושה מעשה הקישוט, באופן הנוהג, שנוהגות הנשים, בודאי יש לאסור הדבר, דלא איכפת לן האיך נעשו שערותיו לבנות, דסוף סוף הוא עושה מעשה קישוט דנשים ואסור. ועי' בשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן קכ"ז אות ג, ד, שכתב דאסור לבלוע תרופה שבסיבתה יהפך השער הלבן שבשערות ראשו או זקנו לשחור, ואף שיש אומרים שאינו אלא גרמא מ"מ יש להחמיר שיש בזה איסור דאורייתא. ועוד ראיתי שבשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן רמ"ג כבר הכריע דהאיסור היא התוצאה וכמ"ש שם וז"ל ומ"ש ר"מ להתיר לצבוע ע"י עכו"ם דהוי רק מדרבנן ג"ז אינו נראה דהכא אין האיסור על הצביעה אלא על ההילוך בו דכתי' לא ילבש גבר וכו' ואטו אם עכו"ם ילבישהו בגד אשה יהי' מותר ולדבריו גם בגד שעטנו יהי' מותר להתלבש בו מה"ת ע"י עכו"ם ובע"כ דליתא דהאיסור שלא

ילבש, אם כן לאו דוקא שער לבן, כדי להראות צעיר, אלא אפילו משער לשער, דהיינו מצבע צעיר לצבע צעיר אחר אסור.

סז. בית יוסף, ועי' בשו"ת דברי חיים שם. ועי' כרם שלמה ס"ק כ"ב, בשם גדולי הרואה שליט"א.

סח. עי' בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א' סימן פ"ב שהביא חקירה יסודי בדיני לא תלבש, והנה לגבי האיסור דלא תלבש האם האיסור הוא על עצם המעשה קישוט במה שלובש ומתקשט את עצמו בתיקוני נשים, או שמא האיסור הוא על מה שיוצא מזה שהוא מלובש ומקושט כמו הנשים. ונפקא מין הב' צדדים האלו הוא במי שרוצה לקחת סמי רפואה כדי לצבוע את השערות שלו לצבע שחור, לפי צד הראשון הרי אין שום מעשה קישוט על ידי בליעת סמי רפואה, אכן אם נימא שהאיסור היא התוצאה הרי יש גם כן על ידי לקיחת כדורים אלו איסור דלא תלבש. ועי' בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ד' יורה דעה סימן ט' שהביא מח' בין האגרות משה להגר"מ ביק זצ"ל מהו האיסור דלא ילבש

לצבוע הזקן בים המלח

נד. ידוע שאחד מפלאי ים המלח הוא להשחיר השערות שהלבינו, וכיון שזה אינו שחור ממש אין בזה חשש משום לא ילבשסט.

בחור צעיר שנתלבן שערותיו

נה. בחור צעיר שנתלבנו שערותיו אף אם יש לו הרבה צער ובושה מזה יש אומרים שאסור לו לצבוע השערות שלו אפילו במקום צורך נישואין. ויש שהקילו בזה על ידי עכו"ם, ויש שהקילו אפילו שלא על ידי עכו"ם, וראה הערה.

איסור דאורייתא, ולכן בודאי שאין חכמה או עצה אפילו במקום כבוד הבריות להקל. וגם כתב שם דמאחר שהוא איסור מן התורה אין להקל אפילו במקום צער, ולכן פסק דבכה"ג יש לו תקנה שיצבע כולו לבן על ידי סם או לגלחו על ידי סם דבזה אין שום איסור כלל כמבואר בב"י סי' קפ"ב וזה ברור. וכן נקט בשו"ת מהר"ם שיי"ק יורה דעה סימן קע"ג, ועוד כמה אחרונים. [ולדברי המחמירים יש לציין דלכאורה פוסקים כנגד הב"ח המובא בט"ז הנוכר לעיל שכשעושים פעולה שלא בכוונה להתדמות כאשה אין איסור דלא תלבש ולכאורה ה"ה הכא, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן ס"ב אות ב', וז"ל "ובשו"ת אבני צדק שם הרגיש מד"ח אלה, אלא שמקשה שדבריו המה נגד דברי הב"ח והט"ז בסי' קפ"ב כיעו"ש. וכפי הנראה שהד"ח נחית בזה לברר מהמשמעות בזה בדברי הגמ' והראשונים, וסמך ע"ד הש"ך שם בסק"ז שכותב ע"ד הב"ח שאין דבריו מוכרחים כ"כ. וכן אולי סמך גם על מה שמצינו בספר יד הקטנה ח"ב פ"ו מע"ז ל"ת נ"ו שמישיג בחריפות גדולה ובאריכות ע"ד

יהי' מלובש בו (שו"ר בשו"ת מהר"י אשכנזי יו"ד סי' י"ט שכ' כדברי וע"ש עוד לדחות הדמיון מתוס' שבת (דף נ') הנ"ל). וגם בתשו' ר"מ שיק יו"ד סי' קע"ג מחמיר ודחה ד' שו"מ כמ"ש לעיל, עכ"ל. ועי' מה שכתב בזה בשו"ת בצל החכמה שם סימן קכ"ח.

סט. דעת הגר"ש אלישיב שליט"א מובא בספר שו"ת וישמע משה עמוד רס"ג שדן אם יש חשש לא ילבש אם הולכים לים המלח כדי שזקנו יחזור וישחיר, ולמעשה להלכה אין כאן חשש.

ע. עי' בשו"ת דברי חיים חלק ב' סימן ס"ב שנשאל אודות מי שנלבן חצי זקנו וגבות עיניו וחצי השני נשאר שחור האם מותר לצבעם והשואל נטה להקל. והשיב שם דתמוה היא איך אפשר להקל, הרי הרשב"א ותוס' המובאים בבית יוסף כתבו דדוקא לרפואה או להעביר שער כל גופו מותר משום דס"ל דהעברת שער גופו הוי רק איסור דרבנן, אבל אם היה מדאורייתא אסור לעבור על הלאו, והכא בסעיף ו' כבר הכריעו הרבה ראשונים דלקיטת שער לבן מתוך השחורות הוי

הב"ח והט"ז וס"ל שאיסור גמור הוא אפילו כשאינו מתכוין ולובשים רק משום מניעת צער וצינה וחמה, וכי אין שום הוראת היתר בעולם בזה עיי"ש (הגם שהד"ח לא מזכיר גם דברי יד הקטנה). או די"ל דס"ל להד"ח דדברי הב"ח והט"ז אמורים רק בבגדים וכשלא מחליפים כל הבגדים דאזי יש מיהת היכר ביתר הבגדים, וכדכותב הש"ך ביו"ד שם ס"ק ז' וגם אליבא דהב"ח היינו דוקא בתיקוני אשה אבל אם לובש ממש בגדי אשה עד שאינו ניכר שהוא איש וכן איפכא בכל ענין אסור, ומבאר העצי לבונה ועוד, דר"ל כשלוּבש בגד אחד, אבל בלובש כל הבגדים עד שאינו ניכר שהוא איש אסור בכל ענין אף דאינו עושה דרך נוי וקישוט אלא להגן מפני הצנה נמי אסור ע"ש. וא"כ היינו דוקא בבגדים שיש היכר גם בדבר שעושה האיסור דהיינו בבגדים, אבל הד"ח הרי מדבר שם בענין צביעת השערות, דבשם כשצובע השערות שע"ז הוא האיסור, תו לא נשאר היכר ביתר השערות, שהוא האיסור, דהא צובע כל השערות, ולכן הו"ל זה כמשנה כל הבגדים שכו"ע ס"ל דאסור אפי' כשמכוין רק כדי להסיר הצער או מפני הצינה והחמה. אלא דלפי"ז יצא דהא בבגדים בבגד אחד יודה הד"ח שמותר מפני הצער והצינה וכדומה, אבל אין הכרח לזה, וי"ל כביאורי הראשון בדבריו). וכך כתוב בשו"ת יביע אומר (חלק ו' יו"ד סי' י"ד אות ד'). וכעין השגה זו ראיתי בספר לבושה של תורה סימן נ"ז אות י' דהרי הדברי חיים הוא כנגד הרבה אחרונים

שהקילו במקום צער, ושוב הזכיר הרבה אחרונים שהקילו דלא הדברי חיים. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן קצ"ה שנשאל אודות מי שרוצה לצבוע שערות הראש כדי להיראות צעיר, וכתב דשאלה הזו כבר נידונה באחרונים והרבה התירו מטעם שאינו מתכוון לייפוי רק לתועלת מעשית כגון שלא יקבלו אותו לתפקיד אם הוא נראה כל כך זקן שאז אין איסור לא תלבש, (ועי' בסמוך בזה). מיהו לנידון דידן שמיירי בבחור שנראה קצת מכוער עם שערותיו שהתחילו להתלבן, והוא בן שלשים ולא נשא מעולם אשה ותולה תקותו בכך שאם יצטבע ויראה צעיר יהיה לו קל להשתדך. והנה לכאורה שאין כוונתו רק לשם שידוך אלא גם כן רוצה למצוא חן בעיני בני אדם, ומתכוון בכך גם ליופי, לא אוכל להתיר איסור תורה. ומיהו מאידך יש לומר דכשם שנהגו לגלח את הזקן ולא חיישי שמתכוון בכך לייפות ועובר בלא ילבש, וטוענים שלא עושים כן להתייפות אלא שלא רוצים לשנות מהנהוג, ואולי גם כן הוא רוצה להיראות כמו הנהוג כגיל צעיר, ואפשר שכן או שלא, ובסוף מסיק שם דלא רצה להורות בזה וה' ישלח לו זיווג הגון במהרה בלי שיצטרך ליכנס אפילו לחשש איסור ח"ו, ואדרבה בשכר זה יזכה לזיווג הגון במהרה, עכת"ד. אמנם עי' בשו"ת בית היוצר יורה דעה סימן מ"ה שכתב דבאיש צעיר בימים שנתלבן לו שערותיו וזקנו, ואין רוצין אותו למלאכה פסק נמי שיצבע וישחיר על ידי זה גוי, והוא לא יסייעו לו

כלל. ולמעשה מצאנו בפוסקים שהקילו לגמרי והלא הם בשו"ת שרידי אש חלק יורה דעה סימן מ"א אות י"ג שכתב אין לנו לאסור צביעת שער הזקן במקום שאינו מכווין לקישוט ורק עושה כן לשם תועלת מעשית. והדברים ק"ו: ומה הלבישה בבגדי נשים, שהיא אסורה מהתורה לפי דעת הסמ"ג והרמב"ם, מ"מ התירו הב"ח והט"ז במקום שיש צורך בכך, מכש"כ צביעת שער, שלדעת הראב"ד הוא אסור רק מדרבנן, כמש"כ בביאור הגר"א ליו"ד סי' קפ"ב, וגם מהרמב"ם אין הכרח גמור שסובר שהוא מהתורה, כמו שנבאר להלן, לא כל שכן שמותר בשעת הצורך שלכל השיטות יש להתיר ציבוע השערות אם אינו מתכוון ליפוי כי אם לתועלת מעשית. ובסמוך הבאנו עוד מקילים לגבי צביעה לצורך פרנסה וכדומה. ועי' בשו"ת מחנה חיים חלק ב' יורה דעה דפסק להקל על סמך שאף אם אירע לאשה שחצי משערותיה יהיו לבנות וחצי שחורות מא שתצבעם אינו מחמת היופי אלא להסרת הגנאי ואם כן גם באיש אשתרי בכה"ג. וכן סמך על דברי הב"ח ט"ז וש"ך דבמקום שינצל מצינה שרי.

ולענין איש יותר מבוגר כבן ששים שנתלבן שערותיו וכעת רוצה לצבוע השערות כדי שתרגיש עצמו יותר בריא וצעיר ולא כדי להתדמות לנשים האם מותר, דהנה בשו"ת שרגא המאיר חלק ח' סימן ק"ח נשאל בזה והביא שם חומר האיסור לצבוע שערות לבנות לשחורות

וגם שהוא מן התורה לכמה דעות, ולכן נראה דאין להקל באיסור תורה אף במקום רפואה, ועוד הביא סברא שם דבכה"ג כיון דכל מכיריו ויודעיו יכירו שצובע שערותיו ואין הכל יודעים שעושה כן כדי שירגיש את עצמו יותר בריא וצעיר, ויהיה נראה שעושה כן רק ליפות את עצמו ויחשדוהו בכך והוי החשש חשדא דאורייתא בודאי אסור. ואפילו במקום בושה וצער גדול כבר קדמו גדולי האחרונים שהחמירו. ואח"כ מצאתי בשו"ת משנה הלכות חלק ו' סימן ל"ו שנשאל מבעל תשובה בן חמישים שנה ובדעתו לישא אשה והיות כי ראשו לבן ורוצה באשה בת בנים האם מותר לו לצבוע שערות ראשו שלא יהיה נראה כל כך זקן ויהא לו יותר קל למצוא זיווג כי רוצה בת בנים. ועי' שם מה שהאריך בזה ובסוף נטה להחמיר.

ועי' בשו"ת וישמע משה תשובות ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א עמוד רס"ג שנשאל אודות ילד קטן בן 5-6 שהפאות שלו נהיה לבן, ויש לו בושות גדולות מזה, שבחיידר כולם צוחקים ממנו, האם מותר לצבוע הפאות לצבע שחור. והשיב דאם הילד כבר הגיע לגיל חינוך אין לצבוע לו הפאות. ועוד פסק שם דאפילו מי שהלבין זקנו ועדיין צריך שידוך אסור לו לצבוע את זקנו. ואפילו מי שנתלבן שערותיו על ידי אקונומיקה אסור לצבוע השערות בחזרה לשחור כי אין חילוק איך נהיה שערות לבנים, סוף סוף הוא משחיר שערות לבנים.

לצבוע שערותיו לצורך פרנסה

נז. יש פוסקים שהקילו לצבוע שערותיו כדי להשיג פרנסה, משום דלולא זה חושבים אותו לזקן. ויש אומרים שאין להקל אפילו בכה"ג, וראה הערה ע"א.

איסור דלא תלבש על ידי עכו"ם

נז. אם הלבישו עכו"ם את ישראל במלבושי אשה או לקט שער לבן או צבע את שערות הלבנות ממנו, אף שהישראל לא צווה אותו לעשות כן אסור ע"ב.

היופי והחן ומי אנחנו שנשפוט מזה זה באמת יפה. ועי' בכרם שלמה ס"ק כ"ג אות ד' שהביא מגדולי הוראה שליט"א שאין להקל אפילו בכה"ג. ובספר מלבושי כבוד ותפארת פרק ו' הערה מ"ט הביא דבירר זאת אצל הגרי"ש אלישיב שליט"א וביאר שביסוס החומרא כאן הוא על פי מסקנת הפוסקים לאסור צביעת השערות בלי שום חילוק, ואפילו במקום שנגרם לו בושה ואפילו במקום שיש לו הפסד ממון, דהרי התם השאלה שנודמנה לפני הפוסקים היה נוגע גם לענין ממון, שהרי היה שליח ציבור והיו עושים להעבירו מתפקידו, ובכל זאת מסקנת הרבה פוסקים לאסור. ולפי זה אין כאן מקום להתיר הן לצורך השגת משרה והן לשאר תועלת.

עב. עי' בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן רמ"ג שכתב בפשיטות דלגבי האיסור דלא תלבש אף אם הלבישו עכו"ם במלבושי אשה וכדומה איכא איסורא, וטעמו ביאר משום דיש כאן גדר באיסורא דלא ילבש דלא רק המעשה לחודיה אוסר, דא"כ אם נעשה על ידי

עא. לפי שו"ת דברי חיים שם ועוד כמה פוסקים אין להקל אפילו במקום צורך. אמנם יש פוסקים שהתיר דוקא במקום צורך פרנסה וכדומה, ועי' בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן ס"א שכתב דאם כוונת צביעתו הוא לא ליפוי אלא כדי שיקבלוהו למשרה באופן שאין איסור אונאה כגון שיודע שיעשה המלאכה כצער מסתבר שיש להתיר כמו בלובש מפני החמה והצנה שהתיר הב"ח כדהביאו הט"ז סק"ד והש"ך סק"ז והסכימו לזה כיון שהוא רק דבר אחד ולא מתדמה בזה לאשה. אחרי כתבי זה נודמן לי לראות ספר המאור להגרא"מ פרייל שמדבר בזה וכן תשובה מהגאון ר' משה מרדכי עפשטיין הר"מ דסלאבאדקא והעלו ג"כ להתיר לצבוע בשביל השגת משרה כשליכא איסור אונאה עיי"ש. ועי' ברבבות ויובלות חלק ב' סימן מ"א שכתב דיש גיל לשערות שחורות, ויש גיל לשערות לבנות. שערות לבנות זה ברכת ה', ואם אדם מרגיש שזה מפריע לו לעבודה והוא צריך לצבוע לפרנסתו, יש להתיר לו את הצביעה. ואם הוא צובע לשם יופי, זה אסור כי ה' נותן לאדם את

ללבוש שער מלאכתי

נח. יש אומרים שמי שיש לו שער לבן ורוצה לכסות אותו עם שער מלאכתי שחור אסור, משום שזה בכלל תיקוני נשים^ע.

גבר שמגדל שערות ארוכות כמו אשה

נמ. קיימא לן שדבר המיוחד לנשים או לגברים אסור ללבוש מין שכנגדו, ולכן יש אומרים שאסור לאיש לגדל השערות שלו כאשה^ע.

גבר שיש מיקפ צבע על הפנים

פ. איש שיש לו פצע על פניו או שאר מום שרוצה למרוח עליו משחה מותר ואין לחוש ללא תלבשה^ע.

עג. כן דעת הגר"מ גרוס בספרו כרם שלמה ס"ק כ"ב אות ג' בשם גדולי הוראה שליט"א.

עד. עי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה סימן ס"ג שכתב דאפילו אם אינו עשה כמותן ממש אסור משום דעושים מעשה שמיוחד לנשים. אך שמעתי ממו"ר הגר"מ דייטש שליט"א דלא נראה לו שיהא איסור דלא ילבש בכה"ג.

עה. דעת הגר"נ קרליץ שליט"א מובא בספר פאת זקנך בעמוד ק"ג, וטעמו משום דהיות והוא מצטער בכך, ואינו שם אותו כדי לראות כמו אשה אלא שם כדי להראות כמו איש בלי פצע. ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' סימן קי"ח בגליון אות ג' שכתב דפעם אחת נשאל אודות בחור שמשעת לידתו יש לו כתם שחור ניכר על פניו אם מותר לו לשום עליו תמיד איפור שמשוה המקום בצבע לצבע של עור הפנים הרגיל, והשיב דנראה דמותר לגמרי מאחר דאין כאן שום פעולת יפוי כדרך הנשים, אלא כיסוי הכתם בעור

עכו"ם אין שום איסור כל עוד דלא עשה הישראל את מעשה האיסור, אלא מאחר דהאיסור הוא במה שמלוּבש כאשה בבגדי אשה שוב יש לומר דבכל גווני אסור אפילו על ידי עכו"ם, ועי' שם שהביא עוד כמה אחרונים שנקטו כן. והנה בשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן קכ"ז אות ז' כתב דפשוט הוא שיש איסור לישראל לצוות או להרשות לעכו"ם ללקוט שער לבן מזקנו או משערות ראשו, כי בשעה שהעכו"ם מלקט את השער הלבן עובר הישראל על לא ילבש כשהמעשה נשעית על ידי עכו"ם, וה"ה לצבוע שער לבן לשחור, ועוד כתב שם דאם עבר וצבע על ידי עכו"ם אין חיוב להסיר הצבע להחזירו למראה הלבן שהיה, כי מה דעביד עביד, משא"כ לגבי בגדים שהזכרנו לעיל שאפשר להסירם וממילא חייבים להסירם. אמנם מצאנו שיש אחרונים שהקילו לגבי אמירה לעכו"ם בכה"ג, אך למעשה אם הלביש עכו"ם שמלת אשה או איש או שנפל עליהם חייב להסירם עליהם מיד.

הסתכלות במראה

פא. אסור לאיש להסתכל במראה משום לא ילבש, אא"כ משום רפואה או שמספר את עצמו וכדומה, ויש אומרים דאינו אסור אלא במקום שרק נשים מתסכלים במראה, אבל במקום שגם הדרך לאנשים להסתכל מותר^ע.

במראה, אבל עכ"פ אינה אלא איסור דרבנן וחומרא בעלמא כנלע"ד, עכ"ד. וכן הוא בשו"ת אגרות משה חלק ב' יורה דעה סימן ס"א שהשואל תמה על דעת האגרות משה שישד שכל האיסור בלא ילבש תלוי על התוצאה, אך לדבריו צ"ע משום דמצאנו לגבי הסתכלות במראה שאין שם איסור בתוצאה ובכל זאת אסרו, והשיב האגרות משה זצ"ל דהרי להחשיב הסתכלות במראה כמעשה קישוט דחוק ביותר דהרי ליכא שום קישוט בזה והוי מעשים בעלמא שעושות הנשים, ולכן יש לדחוק לומר שההסתכלות בעצמו שזה מראה שמקפידות על לבושיהן ועל גופן שיהיה באופן היותר יפה הוא ענין חשיבות וקישוט שדרך הנשים להשתבח בזה, ונמצא שההסתכלות לבד בהמראה שזהו החיפוש בהגוף ובהבגדים אם הם באופן היפה שזה מחשיב האשה בשם יפה ומקושטת, וכפי מה שמרבה להסתכל במראה חשיבותה ביופי מתרבה, ובשביל זה נעשה הסתכלות במראה כמעשה קישוט נשים, שאסרו על האנשים להחשיב יופי ומקושט, עכת"ד. ומבואר מכל הנ"ל אחרי שנדחק לפרש מהו האיסור להסתכל במראה, דבעצם לא ניכר על ידי הסתכלות במראה שיש בזה עניני אשה בגוף הדבר.

צבע הרגיל, משא"כ מי שהוא מתלבן לפני הזמן דחזרתן לשחורות הוא משעה נשים להיות נראה צעירה לעולם.

עו. שו"ע סעיף ו' כתב דאסור להסתכל במראה, אך בסימן קנ"ו סעיף ב' כתב שיש להקל אם עושים לרפואה או לתספורת וכדומה, וכן הביא הרמ"א את הקולא להסתכל במראה אם דרך אנשים גם כן להסתכל במראה. והנה בעצם סברת המקילים להסתכל במראה מובא באחרונים טעמא דמילתא, דבספר יד קטנה אות פ"ב כתב דנלע"ד יש לומר דודאי לא אסרה תורה אא"כ עושה שום מעשה השתנות בעצמו מאיש לאשה בגופו או במלבושו ואפילו רק במלבוש אחד ואפילו רק בתיקון אחד מתיקוני אשה שהוא נראה וניכר כמו תגלחת וכיוצא בזה כיון דעכ"פ הוא משנה עצמיות עצמו בקצת ענין מאיש לאשה, אבל בענין מראה הרי אינו פועל שום שינוי בעצמיות עצמו כלל לא בגופו ולא במלבושו ולא בשום ענינו והרי הוא נשאר בכל ענינו כמו שהיה, אלא שהוא עושה דבר שמחוץ לעצמו והרי הוא ממש כשיש העושה מעשה אפיה ואריגה כאשה, ואעפ"כ אסרו חכמים במראה משום שהוא דבר הנוגע בקצת ענין לענין המלבושים לפי שדרך האשה כשהיא לובשת ומתקשטת היא מסתכלת

חברים אם מותר להסתכל במראה

פב. החברים נמנעים מלהסתכל במראה גם במקום שהאנשים רגילים להסתכלו.

להסתכל בשיעור המוכח שאינו אלא לשם נוי האם נחלק בזה, ועיין שם.

עז. כן דעת הר"ן במסכת עבודה זרה פרק ב', ומובא בגליון מהרש"א סימן קנ"ו סעיף ב'. ועי' בביאור הגר"א שם ס"ק ז' שכתב דאסור מעיקר הדין. ועי' בשו"ת רבבות אפרים חלק ג' סימן ת"ק שהביא דבספר אמרי יושר שבת דף נ: כתב דידוע שמרן החזון איש לא היה רואה במראה, ושוב ציין לשו"ת אגרות משה חלק ב' יורה דעה סימן ס"א. ושוב ראיתי בספר דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א חלק אק עמוד תקצ"ד, ובח"ב עמוד תל"ג ד"ה החמיר שהביא זו"ל שאלה: אם יש היום איסור להסתכל ב"מראה", כי כיום גם דרך אנשים להסתכל בה. תשובה: אבא והחזו"א זצ"ל החמירו בזה, (עיין יו"ד סי' קנ"ו ס"ב ברמ"א וגר"א שם). וסיפר לי החזו"א שפעם אחת היה בעיר אחת והיה שם בית שכולו ראי, לא ידע החזו"א מכך וראה שהולך אדם כנגדו וזו לצד, ושוב ראה אדם הולך כנגדו וזו לצד, עד שנתקע בו כנגדו, רק אז הבין כי זו "מראה".

ולענין אם יש להחמיר לגבי הסתכלות במראה כדי לראות היכן התפילין עומד, עי' בשו"ת דבר חיים חלק ב' או"ח סימן ו' שהחמיר בזה וכתב דמנהג בורות הוא. ועי' בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סי' ו' אות ב' שכתב דעל

ועי' בתפארת ישראל על המשניות אות י"ב כתב דמאחר דהרמ"א בסימן קנ"ו כתב דאפילו במקום שנהגו להחמיר אם מסתכל במראה כדי להעביר כתמים מעל פניו, או להסיר נוצה מראשו מותר. ולכן מי שיוצא לרחוב וחושש פן יהיו נוצוץ או לכלוך בפניו, או איזה שינוי בבגדיו וכובעו, אפילו הוא רק ספק מותר להסתכל במראה, כי גדול כבוד הבריות. ואפילו לתלמידי חכמים מותר שהרי תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שבת קי"ד, וכן צריך להזהר לבל יהיה מרושל בבגדיו ובהופעתו בפני הבריות. ובמיוחד בזמן הזה שכבוד התורה בעוה"ר כבר ירד אחורנית עשר מעלות, שבודאי שחובה עלינו להקפיד על כבוד התורה לבל להשפילה יותר ח"ו, על ידי הופעה מרושלת, פן נהיה לבזו בעיני הבריות על ידי כך, והצעתני הדברין הנ"ל לפני אדוני אבי מו"ר הגאון זצ"ל, והודה לדברי, עכ"ד. ועי' בשו"ת יבקש תורה חלק ז' סימן מ"ז ענף ד' שהביא מה שדנו הגדולי הפוסקים ז"ל בענין דבר שנהגו בו ישראל לנהוג כמנהגי הנשים האם יש בזה עדיין איסור דלא ילבש, והביא אריכות לגבי הסוגחא דהסתכלות במראה, וכתב דיש להסתפק דאף לאחר שכבר נהגו האנשים להסתכל במראה כנשים וכמ"ש בשו"ע יורה דעה סימן קנ"ו בכל זאת מה גדרו של המרבה

כן ברור ופשוט שאם כי בודאי יש לדקדק ולחזור שהתפילין יהיו מונחים בדיוק באמצע הראש, אבל ניתן לעשות זאת במימוש ידיים והשוואתן בבין העינים, כנהוג בכל מקום, אבל בשום פנים לא באמצעות מראה דרך בורות הוא, וכדברי הגה"ח בדברי חיים ז"ל, וכאמור הגיב כנראה הד"ח ע"ז כ"כ בחריפות מפני שע"כ נתקלים בשאלה יותר חמורה של לא ילבש, וחשב זאת כנראה גם לכיעור, ובפרט ע"פ הסוד, וכך אפשר בדומה לזה לומר לכאלה אשר משום התחסדותם לא חלים ולא מרגישים הכיעור והמוזרות שבדבר להסתכל עבור כן בביהכ"נ במראה שבידם, או לחפש הבבואה שלהם באיזה דלת זכוכית שבאיזה ארון ספרים שבבית הכנסת. ואין להאריך יותר, עכ"ד. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן ח'. אמנם עי' בספר ויצחק יקרא סימן ש"ב ס"ק ס"ד ובמילואים שם שכתב דלכאורה מותר להסתכל במראה כדי לבדוק את התפילין אף לדעת הגר"א, וכן ראיתי בספר הליכות שלמה הל' תפילה פרק ד' הערה 108 שהגרשו"א זצ"ל היה בודק את התפילין עם מראה, וכן ראיתי מן הגרי"ש אלישיב שליט"א עושה כן תמיד בתחילת התפילה.

ולענין אם יש איסור להסתכל בתמונות שיש עליהם צורתו, עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק א' סימן רל"ב שכתב דנראה דמותר דהא דאסור להסתכל במראה היינו דוקא במסתכל כדי

להתנאות על ידי זה, ולפי זה רק כשמסתכל במראה דרואה איך הוא צורתו עכשיו, שייך שמסתכל להתנאות אבל המסתכל בתמונות לראות צורת תמונתו איך היה בזמן איזה מאורע וכדומה ואין כוונתו להתנאות על ידי זה נראה דאין זה בכלל איסור הסתכלות במראה, עכ"ד.

ובדרך אגב מצאתי בספר חשוקי חמד על מסכת עבודה זרה עמוד רמ"ז שנשאל אודות מנהל וועד הבית שהחליט שיניחו מראה בחדר מדרגות, והיו שכנים שהתנגדו משום דיש בזה איסור דלא ילבש עם מי הצדק. והביא שם דברי השו"ע והרמ"א, וההיתרים שיש מקום רפואה או צער וכדומה, ועוד נראה שכל עוד שבן אדם מסתכל על המראה בלא שום סיבה של תספורת וכדומה אין לו היתר סתם, וגם הגר"א שם כותב שהוא איסור מן התורה. ועוד סיים הרמ"א שהחברים נמנעים בכל מקום, ולכן משמע דממדת חסידות יש מקום להחמיר אפילו להסיר כתמים. ולכן כתב לדון בכה"ג שיש חברים שנמנעים מזה וחושבים שזה אסור, האם באמת יש להם זכות להתנגד עם השכנים האחרים. והשיב שם אחרי קצת אריכות שאי אפשר לכופ השכנים שרוצים להתנהג במדת חסידות ובפרט שיש בזה חשש איסור, ולכן יש למצא תחליף לראי על ידי דברים אחרים המשווים חזות נאה לבית ולחדר המדרגות לתלמידי חכמים אשר יישובם נאה, עכת"ד.

סיכום עיקר דינים המובא בקונטרס

מצאתי סיכום מושלם בדיני לא ילבש בספר לבושה של תורה להגאון רבי

פסח אליהו פאלק שלישי"א חלק ב' סימן נ"ז וכדאי להתעיק דבריו כאן:

האותיות שציינתי התכוונתי לאותיות בתוך ספרו סימן נ"ז

א. שינוי כל הבגדים או אפילו בגד אחד לבגדי אשה הוי לא ילבש דאורייתא, וה"ה צביעת שער לבן לשחור או תלישת שער לבן, אות ה'.

ב. הסרת שערות בית השחי ובית הערוה בתער ואפילו במספרים וכן הסרת שאר שערות הגוף בתער הוי לא תלבש דרבנן, אות ה'.

ג. אין איסור להסתכל במראה באופן שדרך אנשים לעשות כן, וכן מותר להסיר גלד מעל פצע בכדי ליפות מראהו, אבל ניתוח פלסטי ליפות עצמו אסור ואולי הוי איסור דאורייתא, אות ה'.

ד. במקום צער (כגון שיש שם חטטין) מותר לגלח אפילו שערות בית השחי ובית הערוה בתער ולרוב ראשונים הוא בגדר הותרה דאינו לא תלבש כלל ולא בגדר דחוייה, אותיות ו'-ז'.

ה. במקום צער (כגון צער צינה) מותר ללבוש בגד אחד או שנים של אשה וכן להיפך מדאינו עושה כן להדמות לאשה כלל, אות ט'.

ו. אפילו במקום צער (כגון צער צינה) אסור ללבוש כל בגדי אשה וכן להיפך הגם שאין כוונתו להדמות, אות ט"ז.

ז. מותר ללבוש בגד אחד של אשה בכדי לצאת למקום צינה ולהנצל מהצער הגם שהיה אפשר לו לישאר בבית ולא לבא לידי צער, אותיות ח'-ט"ו.

ח. נתלבן חצי זקנו ורצה לצובעו שחור כדי שלא יהא לשחוק בעיני הבריות יש בו חלוקי דעות בין הפוסקים, אותיות י'-י"א.

ט. מותר לאיש לשים טבעת של אשה על אבצעו להוליכו למקום משומר אם צריך לכך לשמירת הטבעת, אות ט"ו.

י. בגד העשוי בין לאנשים ובין לנשים אין בו משום לא ילבש, אות ט"ז.

יא. אסור שיהיו מלבושי אנשים ונשים שווים לגמרי בכל בגדיהם באופן שאין היכר ביניהם, אות ט"ז.

יב. אין להתיר בפורים לשנות המלבושים באופן שאין היכר אם הוא זכר או נקבה. וזה אסור בין לגדולים ובין לקטנים, אות י"ז.

יג. שינוי בגד אחד או שני בגדים באופן שניכר היטב שזה זכר או נקבה יש להתירו לשמחת פורים מעיקר הדין ולכן אין למחות ביד המקיל בזה. אותיות י"ח-י"ט.

יד. באופן שהשייטעל או בגד כזה אינו לבוש כדרכו רק באופן פרוע, נוטה הדין עוד יותר להתיר הלבישה, אות כ'.

טו. לקטנים יש להתיר לבישת מקצת בגדים מאחר שכן הוא מעיקר הדין ובפרט אם הבגד פרוע או שהוא בגד של גדול ואינו מתאים כלל למדתו של הקטן, אות כ"א.